VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

Diplomová práce

2015 Bc. Kristýna Kottová

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

Obor: **Mezinárodní ekonomické vztahy**

Mezinárodní politika a diplomacie

Výtvarné umění jako nástroj české kulturní diplomacie

(diplomová práce)

Autor: Bc. Kristýna Kottová

Vedoucí práce: Ing. Jana Peterková, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a vyznačila všechny citace z pramenů.

V Praze dne 9. prosince 2015 ……..

Kristýna Kottová

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí práce Ing. Janě Peterkové, Ph.D. za vstřícný a trpělivý přístup, cenné připomínky a rady při projektování a vypracovávání této diplomové práce.

Obsah

Seznam zkratek ... 6
Úvod ... 6
1 Kulturní diplomacie – charakteristika ... 9
1.1 Kulturní vztahy, kulturní politika a kulturní diplomacie ... 10
1.2 Odlišnosti v definování kulturní diplomacie ... 12
1.3 Kulturní diplomacie a měkká moc ... 14
1.4 Pojetí kulturní diplomacie v teoriích mezinárodních vztahů ... 16
1.4.1 Konstruktivistický přístup ke kulturní diplomacii ... 17
1.5 Role nevládních aktérů v kulturní diplomacii ... 19
1.6 Kulturní diplomacie v praxi ... 21
1.7 Způsoby hodnocení a měření reálných dopadů kulturní diplomacie ... 23
2 Výtvarné umění jako prvek kulturní diplomacie ... 25
2.1 Vztah umění a mezinárodních vztahů ... 27
2.2 Role muzeí a uměleckých institucí v mezinárodních vztazích ... 30
3 Praxe české kulturní diplomacie a zapojení výtvarného umění ... 33
3.1 Výtvarné umění v kulturně-diplomatických aktivitách od vzniku ČSR do roku 1989 ... 34
3.1.1 Význam Art Centra v rámci KD Československa ... 39
3.1.2 Gender art v mezinárodních vztazích: ženské umění jako součást kulturní diplomacie předválečného Československa ... 41
3.2 Kulturní diplomacie a výtvarné umění v současnosti ... 43
3.2.1 Vládní koncepce věnující se výtvarnému umění v rámci propagace kultury v zahraničí ... 44
3.2.2 Role vybraných uměleckých institucí a organizací v české KD ... 50
4 České výtvarné umění v New Yorku ... 65
4.1 České centrum New York a jeho přístup k výtvarnému umění ... 66
4.2 Český Tranzit v New Museum New York ... 73
4.3 Ženy kurátoky a jejich úspěchy v New Yorku ... 74
4.4 Petr Sís – významný umělec pro českou kulturní diplomacii ... 76
5 Závěr ... 79
Seznam použité literatury ... 81

Seznam zkratek

AC	Art Centrum
BBLA	Bohemian Benevolent & Literary Association
BHN	Bohemian National Hall
ČC	Česká centra
ČC NY	České centrum New York
ČCZ	Česká centra v zahraničí
ČR	Česká republika
ČSR	Československá republika
EUNIC	European Union National Institutes for Culture
GR	Galerie Rudolfinum
KD	Kulturní diplomacie
KIS	Kulturní a informační střediska
MK ČR	Ministerstvo kultury České republiky
MZV ČR	Ministerstvo zahraničních věcí České republiky
MF	MeetFactory
MoMA	Museum of Modern Art
MTA	Metropolitan Transportation Authority
MV	Mezinárodní vztahy
NG	Národní galerie
NSU	Nadace pro současné umění
PR	Public relations
SCCA	Soros Center for Contemporary Art
ÚČC	Ústředí Českých center
VD	Veřejná diplomacie
ZÚ	Zastupitelský úřad

Úvod

Po celá staletí hrálo umění důležitou roli nástroje kulturní diplomacie a i v současnosti je nedílnou součástí zahraniční kulturní politiky mnoha zemí. Umění bylo do procesu kulturní diplomacie často implementováno oficiálními cestami, přes činnosti velvyslanců a vládních iniciativ. Dělo se tak ale i na neformální bázi díky aktivistům z oblasti občanské společnosti, umělcům a jednotlivcům na místní úrovni. Právě neoficiálními cestami dochází v mnoha případech k dosahování vysoké úrovně navazovaných vztahů a k mnoha významným mezinárodním úspěchům, což je hypotéza, již se tento text pokusí potvrdit, případně vyvrátit.

Současné a moderní výtvarné umění[1] se často vyjadřuje k současným společenským i politickým tématům, podobně jako filmová nebo literární tvorba. Tato práce se snaží ukázat, že výtvarné umění, jakožto vyjadřovací prostředek, má své místo v mezinárodních vztazích, a to konkrétně v jeho využívání v rámci kulturní diplomacie. Tato práce nenahlíží na kulturní diplomacii jen jako na oficiální cestu zahraniční kulturní prezentace, řízené a vykonávané výlučně orgány státní správy, ale zaměřuje se z části také na nevládní organizace nebo soukromé aktivity, které významně přispěly a nadále přispívají budování dobrého jména státu v zahraničí. A to konkrétně se zaměřením na propagaci výtvarného umění.

Cílem práce je zjistit, jakými způsoby a cestami je výtvarné umění využíváno jako nástroj kulturní diplomacie a jak může výtvarné umění přispívat pozitivním vztahům mezi státy a budování kladné image státu v zahraničí. Dílčí otázkou práce nicméně je i to, jakou roli při prezentaci kultury státu v zahraničí hrají státní a jakou nestátní organizace a soukromé subjekty a jakých výsledků je skrze jejich prezentaci výtvarného umění dosahováno.

Teoretická část práce se věnuje konceptu kulturní diplomacie a roli umění v oblasti mezinárodních vztahů. První část charakterizuje, co je to kulturní diplomacie, definuje pojmy kulturní politika a kulturní vztahy a věnuje se vztahu kulturní diplomacie a soft

[1] tyto pojmy zahrnují umění 20. a 21. století

power. Tato kapitola také přináší pohled na kulturní diplomacii v kontextu teorií mezinárodních vztahů. Tato kapitola čerpá z odborné literatury, publikací autorů Jany Peterkové, Elišky Tomalové, Josepha Nye nebo Miltona Cummingse. Tato část si všímá, jak se jednotliví autoři staví ve svých pojetích kulturní diplomacie k roli nevládních aktérů, kteří jsou pro tuto práci v jejích dalších kapitolách poměrně klíčoví.

Druhá kapitola se věnuje výtvarnému umění ve studiu mezinárodních vzathů. Poukazuje na skutečnost, že výtvarní umělci ve svých dílech často zpracovávají určitá témata, která se vážou např. k aktuálním společenským nebo politickým problémům. Umělci používají výtvarné umění jako prostředek k vyjádření svých postojů a názorů, mají tedy vhled do dění na mezinárodní scéně. Ne však moc vědců z oblasti mezinárodních vztahů má takový vhled do teorie umění, nebo do oboru dějin umění. Tato část analyzuje interakci mezi uměním a mezinárodními vztahy a zabývá se také rolí uměleckých institucí na mezinárodním poli.

Třetí kapitola se zaměřuje na české prostředí a na způsoby využívání umění v kulturní diplomacii České republiky. Analyzuje zapojování výtvarného umění k zahraniční prezentaci státu nejprve z pohledu historického a zaměřuje se na roli umění v budování československého státu. Poté se text obrací do současnosti, hodnotí změnu v společenském systému a analyzuje využívání výtvarného umění z pohledu institucionálního, a tedy zjišťuje jak a jestli vůbec se umění věnují ve svých koncepcích zahraniční prezentace dva vládní resorty, Ministerstvo kultury České republiky a Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Umění je vždy lépe prezentováno, pokud je podpořeno nějakou institucí nebo organizací, a proto se tato část také věnuje vybraným institucím, státním i nestátním, které se nějakým způsobem zabývají prezentací výtvarného umění v zahraničí, čímž napomáhají budování pozitivní image ČR.

V závěrečné kapitole se text věnuje prezentaci České republiky a její kulturní diplomacii v USA, konkrétně pak v New Yorku. Tato část čerpá převážně z osobních zkušeností ze dvou stáží v Českém centru New Yorku a z vlastního zájmu o výtvarné

dění a možnosti propagace českých současných výtvarných umělců právě v newyorském prostředí.

Tato práce se nesoustředí na politiku umění, nebo na trh s uměním, ačkoli tyto dvě oblasti často určují, jaké umění bude produkováno a následně oceňováno. Text pracuje s hypotézou, že výtvarné umění má své důležité místo v kulturní diplomacii České republiky a že prostřednictvím výtvarného umění lze kvalitně prezentovat ČR v zahraničí a budovat její dobré jméno.

1 Kulturní diplomacie – charakteristika

V tomto globalizovaném světě se potřeba vzájemného mezikulturního porozumění a pozitivních mezinárodních vztahů mezi zeměmi a kulturami stala důležitější, než kdykoliv předtím. Mezinárodní spolupráce se sice stala dosažitelným ideálem díky větší celosvětové propojenosti, rozvoji vztahů napříč kulturami a propagaci multikulturního dialogu.[2] Nicméně to stále neznamená, že by se tím snižovala nesnášenlivost, nedůvěra a mizely předsudky.

Potřeba rozmanitější a rozsáhlejší aplikace a využití soft power stále roste a i úloha umění a jeho vliv na spojování různých kultur a společností jsou stále více uznávanými hodnotami, které představují jedinečnou platformu pro mezinárodní dialog. Propagace umění v zahraniční politice propojená s přispíváním nestátních aktérů a umělců k rozvoji kulturních vztahů a volnému toku myšlenek a hodnot, se může stát nástrojem tvoření udržitelných vztahů napříč kulturami. Prezentace široké škály oborů umění, včetně tance, divadla, hudby, filmu a literatury může usnadnit zahájení dialogu, sdílení znalostí a myšlenek, a zvyšování kulturního povědomí a porozumění. Síla umění jako nástroje kulturní diplomacie je ovšem stále často podceňována a také nechávána stranou ve prospěch tradičních forem diplomacie a zahraniční politiky.

Kultura je pro dnešní mezinárodní vztahy významnou složkou, třetí dimenzí veřejné diplomacie stojící na stejné úrovni vedle ekonomiky a politiky. Aktivity subjektů MV zaměřené na propagaci kultury výrazně podporují jejich postavení na mezinárodní scéně. Aktéři mezinárodních vztahů se snaží prezentovat kulturní hodnoty obsažené v pojetí své **kulturní,** popř. **národní identity**, s cílem vytvářet na mezinárodním poli celkový pozitivní obraz.[3] Otázka určení a následné komunikace jednotné kulturní identity, která by měla být formálně zastávána a prezentována oficiálními cestami za účelem ucelené a efektivní reprezentace, není často pro mnohé aktéry, nejčastěji státy, zcela jednoduchá. Problému národní kulturní identity se tato práce věnuje velice

[2] United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. *UNESCO World Report Investing in Cultural Diversity and Intercultural Dialogue.* [online]. Francie. UNESCO. 2009. [cit. 2015-09-22]. Dostupné z: http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001847/184755e.pdf

[3] TOMALOVÁ, Eliška. *Kulturní diplomacie: francouzská zkušenost*. 1. vyd. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008, s. 8

okrajově, jelikož se jedná o tematiku, která je sama o sobě velice obsáhlá, komplikovaná a zasahuje možná více než do oblasti mezinárodních vztahů do vnitřních záležitostí jednotlivých států a oborově pak do studií z oblasti sociologie, antrolopogie a oborů jim příbuzných. Avšak tato práce bere v potaz, že studium průsečíků mezi MV a jinými disciplínami jako sociologií, antropologií, etnologií, kulturními studii a uměním je třeba k porozumění světa, v němž žijeme.[4]

Počátky kulturní diplomacie a důkazy o jejím využití v praxi můžeme najít hluboko v historii, kulturně-diplomatické aktivity jsou praktikovány již po staletí, ačkoli termín *kulturní diplomacie* byl ustaven teprve nedávno.[5] Od „výměny uměleckých předmětů a výrobků mezi benátským dóžetem a Kublai Khanem, přes Světovou výstavu v roce 1851, až do dnešní doby“[6], každý subjekt, který jakkoli pracuje s odlišnými kulturami, nebo umožňuje kulturní výměnu v různých sférách lidské činnosti, je považován za součást konceptu kulturní diplomacie.[7]

1.1 Kulturní vztahy, kulturní politika a kulturní diplomacie

Kulturní vztahy jsou nedílnou a neodmyslitelnou součástí běžného života a probíhají spontánně na všech úrovních, tedy i na úrovni mezinárodní. Navazování kulturních vztahů poskytuje fórum pro neoficiální budování vztahů ekonomických či politických, stejně tak například udržuje otevřené vyjednávací cesty zemím, mezi nimiž jsou konexe různého charakteru nějakým způsobem ohroženy. Vztahy založené na kulturním propojení a pochopení umožňují navazovat, obnovovat a udržovat pevné a dlouhotrvající vztahy v současné rychle se měnící době. [8]A. Iriye označuje kulturní vztahy za „přímé a nepřímé interakce mezi dvěma nebo více kulturami. Přímé interakce

[4] TOMALOVÁ, Eliška. *Kulturní diplomacie: francouzská zkušenost*. 1. vyd. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008, s. 10

[5] *What is cultural diplomacy?* [online]. Institute for Cultural Diplomacy. [cit. 2015-09-15] Dostupné z: http://www.culturaldiplomacy.org/index.php?en_culturaldiplomacy

[6] HOLDEN, J., BOUND, K., BRIGGS, R., JONES, S.: *Cultural Diplomacy* [online]. London, Demos 2007. [cit. 2015-09-11]. Dostupné na www.demos.co.uk./files/Cultural%20diplomacy%20-%20web.pdf?1240939425

[7] *What is cultural diplomacy?* [online]. Institute for Cultural Diplomacy. [cit. 2015-09-15] Dostupné z: http://www.culturaldiplomacy.org/index.php?en_culturaldiplomacy

[8] HOLDEN, J., BOUND, K., BRIGGS, R., JONES, S.: *Cultural Diplomacy* [online]. London, Demos 2007. [cit. 2015-09-11]. Dostupné na www.demos.co.uk./files/Cultural%20diplomacy%20-%20web.pdf?1240939425

zahrnují fyzická setkávání s lidmi a předměty jiné kultury. Nepřímé kulturní interakce jsou méně patrné, zahrnují myšlenky a předsudky o jiných lidech nebo přeshraniční vlivy na filozofii, literaturu, hudbu, umění a módu.“[9] Zmíněný autor nachází mezi vztahy mezinárodními a vztahy mezikulturními jistou spojitost, již vysvětluje tak, že „každý národ má své charakteristické tradice, sociální a intelektuální zaměření a politické uspořádání. (...) Národ je kulturním systémem, a mezinárodní vztahy jsou tedy vztahy mezi kulturními systémy.“[10]

Kulturní aktivity s potenciálem být mezinárodně prezentovány a realizovány vytvářejí příznivé podmínky pro utváření a vykonávání **zahraniční politiky státu**. Kultura[11] jako forma nepřímého ovlivňování vztahů má tedy úlohu nástroje využívaného za účelem podpory vytváření ekonomických, či politických vazeb. Zahraniční kulturní reprezentace je výsledkem kombinace aktivní činnosti zástupců vnější i vnitřní kulturní politiky státu, přičemž tato činnost je zaměřena na šíření myšlenek, názorů, postojů a vlivů všech odvětví kulturní tvorby, a to prostřednictvím komunikačních médií, výuky jazyka, výtvarné tvorby, či životního stylu. Podle A. Iriye, **kulturní politika**, jakožto řízená programová forma vnější kulturní reprezentace, může být tedy nahlížena jako takový způsob spolupráce mezi jednotlivými subjekty mezinárodních vztahů, který je postaven na oficiálních sponzorovaných výměnných programech a projektech, či např. na mezinárodní distribuci produktů literatury a kinematografie mezi subjekty.[12]

Kulturní dimenzi zahraniční politiky tvoří kulturní diplomacie a tradiční diplomacie. **Kulturní diplomacie** je základní mechanismus propagace kulturní diverzity, která vede k propojování odlišných kultur.[13] Podstatou kulturní diplomacie je prezentace domácích kulturních hodnot hmotné i nehmotné povahy před zahraniční veřejností „formou podpory při organizování kulturních akcí (výstav, koncertů, apod.), výměn osobností

[9] IRIYE, A. *Cultural relations and policies.* In: DECONDE, A., BURNS, R. D., LOGEVALL, F., *Encyclopedia of American foreign policy*. 2nd ed. New York: Scribner, 2002, 3 sv.
[10] Tamtéž.
[11] pro účely této práce ve smyslu hmotných i nehmotných výsledků lidské kreativní činnosti
[12] IRIYE, A. *Cultural relations and policies.* In: DECONDE, A., BURNS, R. D., LOGEVALL, F., *Encyclopedia of American foreign policy*. 2nd ed. New York: Scribner, 2002, 3 sv.
[13] EINBINDER, Mary. *Cultural Diplomacy: Harmonizing International Relations through Music* [online]. 2013. [cit. 2015-11-22]. Dostupné z: http://www.culturaldiplomacy.org/pdf/case-studies/Cultural_Diplomacy_Harmonizing_International_Relations_through_Music_-_Mary_Einbinder.pdf

(vědců, úředníků), univerzitní spolupráce, výuky jazyka, zahraničního televizního a rozhlasového vysílání.“[14] Kulturní diplomacie se od tradiční diplomacie liší např. v charakteru a rozsahu recipientů. Cílovou skupinou činností v rámci kulturní diplomacie je široká veřejnost a ne pouze sféra diplomatických úředníků, jak je tomu u diplomacie tradiční. V tomto ohledu je možné kulturní diplomacii považovat za součást veřejné diplomacie[15], která se orientuje na zahraniční publikum.

Tradiční diplomacie se kulturní sféře a její zahraniční prezentaci věnuje na bilaterální i multilaterální úrovni v rámci vyjednávání „mezistátních dohod o kulturní spolupráci“[16] Tradiční diplomacie má svůj teoretický základ ukotvený v mezinárodních smlouvách, dohodách, úmluvách, a tudíž i kulturní vztahy v rámci této roviny zahraniční kulturní politiky jsou odvozovány od mezinárodních dokumentů. Zejména se jedná o dokumenty vzniklé na půdě organizací UNESCO, WIPO, WTO, Evropská unie, nebo Rada Evropy.[17]

1.2 Odlišnosti v definování kulturní diplomacie

Pro Miltona Cummingse je kulturní diplomacie „výměna myšlenek, informací, hodnot, tradic, víry a dalších aspektů kultury za účelem porpory společného porozumění.”[18] Autor pojímá KD tedy jako oboustrannou interakci aktérů, nicméně věnuje se také faktu, že ke KD a jejímu využívání přistupují aktéři MV často výhradně jednostranně, a to tehdy, když soustředí svou činnost na propagaci jazyka, vysvětlování svých politických přesvědčení a názorů, nebo na „vyprávění svého příběhu okolnímu světu”[19]

---

[14] IRIYE, A. *Cultural relations and policies.* In: DECONDE, A., BURNS, R. D., LOGEVALL, F., *Encyclopedia of American foreign policy*. 2nd ed. New York: Scribner, 2002, 3 sv.

[15] Kulturní diplomacie je některými autory nahlížena jako forma veřejné diplomacie (Tomalová, 2007), autoři dokumentu Cultural diplomacy - The Linchpin of Public Diplomacy ji vidí spíše jako základní pilíř veřejné diplomacie.

[16] TOMALOVÁ, Eliška. *Kulturní diplomacie: francouzská zkušenost*. 1. vyd. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008, s. 12

[17] *Státní kulturní politika České republiky 2009-2014* [online]. Praha: Ministerstvo kultury 2009 s. 78-83. [cit. 2015-09-11]. Dostupné z: http://www.mkcr.cz/assets/kulturnipolitika/kulturni-politika-fresh.pdf

[18] CUMMINGS, Milton. *Cultural Diplomacy and the United States Government: a survey*. Cultural Diplomacy Research Center for Arts and Culture, [online]. 2009. [cit. 2015-11-22]. Dostupné z: http://www.americansforthearts.org/by-program/reports-and-data/legislation-policy/naappd/cultural-diplomacy-and-the-united-states-government-a-survey,

[19] Tamtéž.

Kulturní diplomacie by však neměla být pouze jednosměrná. Autor článku *The Artist as Cultural Diplomat*, Joan Channick, zdůrazňuje důležitost podpory mezikulturního dialogu a mezikulturních výměn. Pro dosažení co největší možné efektivnosti v mezikulturní komunikaci je zásadní, abychom naslouchali našim kulturním protějškům a abychom se snažili hledat společné prvky a základy, na nichž je možné budovat vzájemné vztahy. Především tedy přes spolupráci s kurátory, spisovateli, filmovými a divadelními režiséry, choreografy, nebo muzejními a galerijními lektory – s umělci a lidmi pohybujícími se v oblasti umění, kteří jsou díky své činnosti taktéž zástupci a propagátoři univerzálních hodnot, pravdy a svobody.[20]

Současný prezident ústavu Academy for Cultural Diploamcy, Dr. Emil Constantinescu, kulturní diplomacii definuje následovně:

„*Kulturní diplomacii lze nejlépe popsat jako soubor akcí, které jsou založeny na výměně myšlenek, hodnot, tradic a dalších aspektů kultury nebo identity, ať už k posílení vztahů, zlepšení socio-kulturní spolupráce nebo k podpoře národních zájmů. Kulturní diplomacie může být vykonávána buď veřejným sektorem, soukromým sektorem, či občanskou společností*."[21]

Z této definice je důležité vyzdvihnout především to, že kulturní vztahy a kulturní výměny v rámci konceptu kulturní diplomacie probíhají jak na vládní, tak na nevládní úrovni. Např. i Joan Channick odděluje práci vlád a vladních agentur v rámci propagace kultury v zahraničí od příspěvků nevládních aktérů do oblasti KD.

KD by neměla být považována pouze za doplněk státní zahraniční politiky a neměla by být programově omezena na otázky a názory, které jsou zastávány a propagovány oficiální státní politikou. „Hodnota a význam kulturní diplomacie spočívá v možnostech

[20] CHANNICK, Joan. *The Artist as Cultural Diplomat.* [online]. American Theater Magazine. May/June 2005. Dostupné z: https://www.tcg.org/publications/at/mayjune05/exec.cfm

[21] *What is cultural diplomacy?* [online]. Institute for Cultural Diplomacy. [cit. 2015-09-15]. Dostupné z: http://www.culturaldiplomacy.org/index.php?en_culturaldiplomacy

poskytovat významný prostor pro interakci, a to právě i za těch podmínek, kdy aktivity v rámci KD nejsou programově shodné se státní politikou."[22]

1.3 Kulturní diplomacie a měkká moc

V širším kontextu je kulturní diplomacie jako zkoumaná složka zahraniční kulturní politiky dávána do souvislosti s pojmem **měkká moc (soft power)**. Pro vývoj MV v posledních dvou desetiletích je příznačný odklon od státocentrického modelu, kdy důležitost pozice státu jako hlavního aktéra na poli MV upadá a naopak roste význam role nevládních aktérů. Díky novým médiím, využívaných v mnoha oblastech lidské činnosti, včetně roviny politické a sféry MV, se zvyšuje míra ohledu na názory široké veřejnosti. Společnost, včetně svých elitních vrstev, vytváří obecné veřejné mínění. Šíření kultury a její implementace může mít v důsledku vliv na vývoj mnohých společenských, ale i politických či ekonomických trendů.

V 80. letech minulého století poprvé použil termín měkká moc Joseph Nye. Mocí je, podle jeho práce[23], schopnost pro sebe získat to, co chceme. Našich cílů lze dosáhnout třemi způsoby, z nichž podstata prvních dvou způsobů stojí na principu cukr a bič (carrot and stick theory). Docílit požadovaného je možné donucováním, nebo vyplacením určité finanční částky.[24] Třetí způsob je postaven na cíleném a postupném, zcela nenásilném přesvědčování, které sofistikovaně vede přesvědčovanou stranu k tomu, aby v závěru chtěla dosahovat stejných výstupů jako strana přesvědčující. To je, velice zjednodušeně, koncept měkké moci. Z tohoto způsobu vychází Nyeova definice měkké moci jako „schopnosti státu dostat to, co chceme, spíše prostřednictvím přitažlivosti, než donucením či úplatou." Je to schopnost navazovat vztahy

[22] EINBINDER, Mary. *Cultural Diplomacy: Harmonizing International Relations through Music* [online]. 2013. [cit. 2015-11-22]. Dostupné z: http://www.culturaldiplomacy.org/pdf/case-studies/Cultural_Diplomacy_Harmonizing_International_Relations_through_Music_-_Mary_Einbinder.pdf

[23] *How Soft is Smart.* Joel Whitney interviews Joseph Nye [online]. Guernica, October 2008. [cit. 2015-10-02]. Dostupné z: www.guernicamag.com/interviews/777/how_soft_is_smart_1/

[24] Tamtéž.

prostřednictvím vytváření takové image, se kterou se ostatní národy mohou ztotožnit nebo ji respektovat.[25]

Soft power státu je závislá na 3 zdrojích[26]:

- na jeho kultuře,
- politických hodnotách,
- a na zahraniční politice.

Z Nyeova pohledu zvyšují aktéři MV své šance na rozvoj příznivých vztahů s jinými aktéry, pokud prezentují a zastupují hodnoty, které mohou být *univerzalizovány*, tedy hodnoty, s nimiž se ostatní aktéři mohou jednoduše ztotožnit a respektovat je. Hodnoty, názory a myšlenky jsou nástrojem soft power. Jejich podstatná nevýhoda spočívá v jejich nehmotném charakteru. K jejich šíření za účelem kooperace a sbližování je tedy nutné využívat různých způsobů komunikace.

Jeden z nejdůležitějších pilířů Nyeovy politiky měkké síly je právě komunikace. Autor v rámci definování aktivit v oblasti veřejné diplomacie rozlišuje tři dimenze komunikace[27] a to:

- každodenní komunikace vysvětlující politická rozhodnutí,
- strategická komunikace k budování politických kampaní,
- dlouhodobá a konsistentní komunikace pro budování vztahů s klíčovými aktéry.

Státní instituce, či vládní agentury propagující kulturu země jako např. British Council nebo Alliance Française spadají do oblasti strategické komunikace. Podle Nye, stejně jako podle výše zmíněných autorů, musí být s ohledem na přínos v péči o multikulturní komunikaci bráni v potaz všichni aktéři, vládní i nevládní, protože díky jejich odlišným přístupům a způsobům komunikace je v rámci konceptu měkké moci dosahováno

[25] NYE, Joseph S. *Soft power: the means to success in world politics*. 1.vyd. New York. Public Affairs. 2004. s. 4.
[26] NYE, Joseph S. Public *Diplomacy and Soft Power*. Annals of the American Academy of Political and Social Science. Sage Publications, 2008, s. 97
[27] NYE, Joseph S. Soft power: the means to success in world politics. 1. vyd. New York: Public Affairs, 2004, s. 4.

různých výsledků. [28] Třetí dimenze, dlouhodobý proces zaměřující se na rozvoj přetrvávajících vztahů s klíčovými aktéry, je tedy tou nejvíce relevantní dimenzí pro tuto práci.

1.4 Pojetí kulturní diplomacie v teoriích mezinárodních vztahů

Kulturní diplomacie jako předmět výzkumu není mezi teoretiky MV velmi populární. Podle Jongsuka Chaye[29], vědce oborů MV a historie, kulturní dimenze MV je jedno z nejvíce opomíjených a zanedbávaných témat v oboru.

Tato část kapitoly se zabývá konceptem kulturní diplomacie ve vztahu k teoriím mezinárodních vztahů, věnuje se velice okrajově dvěma velkým teoriím, realismu a liberalismu a následně o něco detailněji rozebírá vztah konstruktivismu a kulturní diplomacie.

Základním faktorem, jenž má vliv na dění na mezinárodní scéně, je podle realistů moc, která je pojímána převážně materialisticky, přičemž zdůrazňována je často její vojenská složka.[30] Podle realistů jsou základními aktéry MV státy. Tato teorie neuznává nestátní aktéry a jejich roli v mezinárodní politice.[31] Pokud vycházíme při studiu kulturní diplomacie z definic výše zmíněných, je pro účely této práce realistická teorie irelevantní.

Pro liberalismus je narozdíl od realismu základním aktérem jedinec. Neoliberalismus poté za aktéry mezinárodního systému považuje také mezinárodní instituce a v širším pojetí pak i mezinárodní organizace. Mezinárodní instituce je možné charakterizovat jako "soubory psaných i nepsaných pravidel"[32]. Mary Einbinderová ve své práci však označuje liberalismus za nerelevantní teorii v kontextu KD z toho důvodu, že se, dle jejího názoru, dostatečně nevěnuje roli nevládních aktérů, jejichž působení na poli MV

[28] NYE, Joseph S. *Soft power: the means to success in world politics*. 1.vyd. New York. Public Affairs. 2004.
[29] CHAY, Jongsuk. *Culture and international relations*. New York: Praeger, 1990, str. 9.
[30] KRATOCHVÍL, Petr. *Slovník teorie mezinárodních vztahů*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2007. s. 49
[31] EINBINDER, Mary. *Cultural Diplomacy: Harmonizing International Relations through Music* [online]. 2013. [cit. 2015-11-22]. Dostupné z: http://www.culturaldiplomacy.org/pdf/case-studies/Cultural_Diplomacy_Harmonizing_International_Relations_through_Music_-_Mary_Einbinder.pdf
[32] KRATOCHVÍL, Petr. *Slovník teorie mezinárodních vztahů*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2007. s. 49

považuje autorka v rámci KD za klíčové. Einbinderová vychází z Nyeovy definice měkké moci, jakožto „schopnosti *státu* ovlivňovat druhé prostřednictvím kultury, hodnot a idejí"[33]. Z tohoto pohledu by tedy teorie liberalismu do kontextu KD nezapadala, ovšem nesmíme opomenout jednu z větví liberalismu, sociologický liberalismus, který se věnuje a vyzdvihuje roli transnacionálních nevládních uskupení.

1.4.1 Konstruktivistický přístup ke kulturní diplomacii

Konstruktivismus zastává názor, že mezinárodní scéna není ovládaná silovou politikou, vlastními národními zájmy ani vojenskou silou. V kontrastu k realismu v němž platí, že MV jsou ovládány státy podle jejich bezprostředních a materiálních zájmů, a k liberalismu, který se soustředí na vzájemnou provázanost mezinárodních aktérů, konstruktivismus považuje mezinárodní politiku za sféru interakcí, díky nimž se formují identity jednotlivých států.[34] MV jsou komplexní a neměly by tedy přehlížet skutečnosti jako lidské vědomí, hodnoty a přesvědčení. Konstruktivisté věří, že mezinárodní vztahy jsou definované normami a idejemi a procesy interakce v mezinárodní prostředí vedou aktéry k redefinování jejich zájmů a identit.[35]

Podle konstruktivistů existuje mezinárodní systém pouze jako společné chápání lidí a jejich porozumění okolnímu světu.[36] Pokud se tedy změní ideje a hodnoty, tak se změní i mezinárodní systém.[37] Konstruktivismus tvrdí, že politická realita není založena na materiální síle, ale závisí na myšlenkách, hodnotách a idejích.[38]

Sociální konstruktivismus je pak jak teorií společenské vědy o vztahu mezi strukturami a aktéry, z nichž se skládá mezinárodní systém, tak teorií MV. Svět podle konstruktivistů je svět myšlenek, přesvědčení, názorů, jazyků, debat a porozumění mezi

---

[33] NYE, Joseph S. *Soft power: the means to success in world politics*. 1.vyd. New York. Public Affairs. 2004. s. 6

[34] JACKSON, Robert, Georg, SORENSEN. *Introduction to International Relations. Theories & Approaches*. New York: Oxford University Press, 2010. s.160

[35] COPELAND, Dale. *The Constructivist Challenge to Structural Realism: A Review Essay*. Constructivism and International Relations: Alexander Wendt and his critics. Routledge, 2006.

[36] REUS-SMIT, Christian. *The Moral Purpose of the State: Culture, Social identity, and Institutional Relationality in International Relations.* Princeton University Press, 1999. s.10

[37] JACKSON, Robert, Georg, SORENSEN. *Introduction to International Relations. Theories & Approaches*. New York: Oxford University Press, 2010. s.16

[38] SALIMI, Hossein. *The Evolution in the Conflictual Foundation*. In: Civilizational Dialogue and Political Thought. Lexington Books, 2007. s.12

lidmi.[39] Proto je tedy nejvhodnějším teoretickým rámcem při studiu kulturní diplomacie.

Martha Finnemoreová se v rámci teorie konstruktivismu zaměřila na mezinárodní společenské normy a na způsob, kterým ovlivňují státní identity a zájmy.[40] Podle ní tyto normy definují identity a zájmy a jsou přenášeny ke státům prostřednictvím mezinárodních organizací, vládních i nevládních. Mezinárodní normy a ideje propagované mezinárodními organizacemi pak mohou rozhodně ovlivnit národní směrnice působením na státy v tom, aby přijaly tyto normy do svých vnitřních politik.[41] Konstruktivistická teorie je tedy nejpřesnější s ohledem na KD, jelikož se zaměřuje na roli vládních i nevládních agentů, zprostředkovatelů v MV.

1.4.1.1 Kosmopolitní konstruktivismus

Kosmopolitanismus je normativní doktrína, která se zaměřuje na individuální lidské bytosti a na lidstvo jako celek, jakožto základní činitele ve světové politice, jejichž potřeby by měly být upřednostňovány před zájmy státu.[42] César Villanueva Rivas definuje kosmopolitní konstruktivismus jako ctění kulturních odlišností, společenské výměny a osobní zkušenosti, na jejímž základě vzniká snaha pečovat o vzájemné porozumění.[43] Autor věří, že kulturní diplomacie spolupracuje s jednotlivci, kulturami i státy v intersubjektivní konstrukci idejí, norem a identit směrem ke spolupráci, obecnému prospěchu a porozumění.[44]

Podle Villanuevy jsou kosmopolitní konstruktivisté oddáni podpoře míru, porozumění a přátelských vztahů mezi národy. Konstrukce kosmopolitních idejí a identit v rámci společností a kultur nám zaručuje to, že budeme schopni vytvořit udržitelné vztahy mezi

[39] JACKSON, Robert, Georg, SORENSEN. *Introduction to International Relations. Theories & Approaches*. New York: Oxford University Press, 2010. s.163
[40] FINNEMORE, Martha. *National Interests in International Society*. Cornell University Press, Ithaca, 1996. s.22
[41] Tamtéž.
[42] JACKSON, Robert, Georg, SORENSEN. *Introduction to International Relations. Theories & Approaches*. New York: Oxford University Press, 2010. s.163
[43] VILLANUEVA RIVAS, César. *Cosmopolitan Constructivism: Mapping a Road to the Future of Cultural and Public Diplomacy*. *Public Diplomacy*. [online]. *Magazine,* 2010. [cit. 2015-11-22]. Dostupné z: http://publicdiplomacymagazine.com/cosmopolitan-constructivism-mapping-a-road-to-the-future-of-cultural-and-public-diplomacy/
[44] Tamtéž.

státy. Kosmopolitní konstruktivismus se zaměřuje na budování dlouhotrvajících přátelských vztahů mezi státy prostřednictvím toho, že se jednotlivé společnosti a kultury učí od sebe navzájem.[45]

Koncept kulturní diplomacie tedy zapadá do struktury kosmopolitního konstruktivismu, v rámci něhož KD usiluje o podporu mezinárodní kooperace skrze kulturní vztahy a výměnu idejí mezi odlišnými kulturami.

1.5 Role nevládních aktérů v kulturní diplomacii

V rámci konstruktivistické struktury, která se soustředí na sílu norem a idejí při formování mezinárodního systému, musíme vzít v úvahu roli nestátních aktérů. Jak bylo zmíněno výše, tito aktéři mají schopnost ovlivnit normy a hodnoty.

Nevládní aktéři slouží jako nástroj pro účely prosazování na mezinárodní úrovni.[46] Někteří aktéři mohou být řazeni pod termín „transnacionální advokační sítě" autorek Keckové a Sikkinkové. Jsou to např. nevládní organizace, lokální sociální hnutí, nevládní výzkumné skupiny, nadace, jednotlivci, odbory, nebo média.[47] Sikkinková ve své práci řadí taktiky užívané těmito advokačními skupinami do **4 kategorií**: informační politika, politika symbolů, politika vlivu a odpovědnostní politika.[48]

[45] VILLANUEVA RIVAS, César. *Cosmopolitan Constructivism: Mapping a Road to the Future of Cultural and Public Diplomacy*. *Public Diplomacy*. [online]. *Magazine,* 2010. [cit. 2015-11-22]. Dostupné z: http://publicdiplomacymagazine.com/cosmopolitan-constructivism-mapping-a-road-to-the-future-of-cultural-and-public-diplomacy/

[46] KECK, Margaret,E., Kathryn, SIKKINK. *Activists beyond Borders: Advocacy Networks in International Politics*. [online]. Cornell University, Ithaca, 1998. [cit. 2015-11-22]. Dostupné z: http://isites.harvard.edu/fs/docs/icb.topic446176.files/Week_7/Keck_and_Sikkink_Transnational_Advocacy.pdf

[47] Tamtéž.

[48] Tamtéž.

Informační politika	je schopnost rychle a důvěryhodně generovat politicky použitelné informace a použít je tam, kde budou mít největší vliv.
Politika symbolů	představuje způsob komunikace prostřednictvím symbolů, nebo příběhů, které pomáhají veřejnosti, jež je od dění určitým způsobem distancovaná, pochopit situaci.
Politika ovlivňování	je schopnost vyzvat silné aktéry k zapojení se do situace, v níž by slabší členové sítě měly s největší pravděpodobností problém prosadit své zájmy a stanoviska .
Odpovědnostní politika	představuje snahu udržet silné a vlivné hráče v rámci jejich původně stanovených politických přesvědčení nebo principů.

Tabulka č. 1: 4 kategorie taktik transnacionálních advokačních sítí

Podle Sikkinkové se úloha transnacionálních advokačních sítí na mezinárodní scéně stává čím dál tím více důležitou.[49] Tyto sítě mají schopnost budovat nové vazby mezi aktéry v rámci občanských společností, vazby mezi státy a mezinárodními organizacemi. Mimo to také zvyšují přístupnost do mezinárodního systému.

[49] KECK, Margaret,E., Kathryn, SIKKINK. *Activists beyond Borders: Advocacy Networks in International Politics*. [online]. Cornell University, Ithaca, 1998. [cit. 2015-11-22]. Dostupné z: http://isites.harvard.edu/fs/docs/icb.topic446176.files/Week_7/Keck_and_Sikkink_Transnational_Advocacy.pdf

Transnacionální advokační sítě mají také schopnost podporovat tvorbu a implementaci nových norem, a to prostřednictvím obhajování, vyvíjení nátlaku na cílové skupiny, nebo monitoringu dodržování souladu s mezinárodními standardy.[50] Matha Finnemore, americká profesorka politologie a MV, vidí potenciál transnacionálních advokačních sítí ve možnostech formovat normy a ovlivňovat debaty, čímž mohou přispívat ke změnám ve vnímání jak státních, tak i společenských aktérů o svých identitách, zájmech a preferencích.[51]

Finnemoreová ve své práci zastává názor, že nestátní aktéři skrze své schopnosti ovlivňovat státy, hrají důležitou roli v MV. Kecková a Sikkinková stojí za myšlenkou, že nestátní aktéři by měli být uznáni jako legitimní politické platformy.

1.6 Kulturní diplomacie v praxi

Kulturní diplomacie se do praxe aplikuje implementací vlastních teoretických bází, které zahrnují modely více či méně úspěšné, praktikovány jednotlivcem, komunitou, státními nebo institucionálními aktéry za účelem zlepšení vztahů a spolupráce mezi odlišnými kulturami[52] Praktické využívání kulturní diplomacie v reálném světě přináší flexibilní a otevřené způsoby komunikace se zahraniční veřejností a elitními skupinami cizího státu, a oslovuje tak mnohé vlivné zahraniční subjekty, které tradiční diplomacie svými prostředky může zasáhnout jen stěží. Efektivní praxe kulturní diplomacie vytváří neutrální prostředí pro spolupráci států s odlišnými ekonomickými, politickými a společenskými normami a přístupy.[53]

---

[50] KECK, Margaret,E., Kathryn, SIKKINK. *Activists beyond Borders: Advocacy Networks in International Politics.* [online]. Cornell University, Ithaca, 1998. [cit. 2015-11-22]. Dostupné z: http://isites.harvard.edu/fs/docs/icb.topic446176.files/Week_7/Keck_and_Sikkink_Transnational_Advocacy.pdf

[51] FINNEMORE, Martha. *National Interests in International Society.* Cornell University Press, Ithaca, 1996. s.22

[52] *What is cultural diplomacy?* [online]. Institute for Cultural Diplomacy. [cit. 2015-10-17] Dostupné z: http://www.culturaldiplomacy.org/index.php?en_culturaldiplomacy

[53] Cultural diplomacy - The Linchpin of Public Diplomacy. *Report of the Advisory Committee on cultural Diplomacy: U.S.Department of State* [online]. September 2005 [cit. 2013-03-24]. Dostupné z: www.state.gov/documents/organization/54374.pdf

Kulturní diplomacie se v současné době nevyskytuje pouze ve vztazích mezi elitami, jak tomu bývalo v historii, ale naopak se kultura stala médiem v mezilidských vztazích v globálním měřítku[54], přičemž má jedinečnou schopnost být atraktivní jak pro mladé lidi, neelitní skupiny společnosti, tak obecně široké publikum, a to zejména díky srozumitelnosti jazyka a komunikačním médiím, kterých využívá. KD vyvažuje mnohé konfliktní situace a je jistou protiváhou terorismu. Svou otevřeností a tolerancí může odlehčovat a oživovat debaty na poli MV.[55]

Kulturní diplomacie nepopiratelně dosáhla svého významu změnou jasně vymezeného bipolárního systému studené války v poměrně nejistý multipolární svět současnosti. Došlo k rozvoji informačních a telekomunikačních technologií, což mimo jiné vedlo i k úvahám o *zbytečnosti klasické kulturní diplomacie*[56], jež měla svou tradici a praxi primárně ve vztazích mezi diplomaty různých zemí.

Státy a jejich představitelé si jsou vědomi, že role a význam kulturní diplomacie roste, a že implementace kulturní diplomacii do vlastní diplomatické praxe je cennou přidanou hodnotou. Mezi rozvíjejícími se státy si význam KD v rámci zahraniční prezentace jsou nejvíce uvědomují Čína a Indie, avšak tradice ve využívání kulturní diplomacie v praxi patří Francii a USA. Způsoby a nástroje používání kulturní diplomacie se v případech jednotlivých států liší. Cílem všech států realizujících se vědomě v této oblasti je podpořit pozitivní vnímání státu zahraniční širokou veřejností.[57]

Ačkoli kultura jako médium sehrává v rámci zahraniční kulturní politiky významnou roli, dostává se této oblasti podstatně méně pozornosti, financí i mediálního prostoru, než oblasti tradiční diplomacie.[58] Státy šíří povědomí o vlastní kultuře v rámci rozsahu

[54] HOLDEN, J., BOUND, K., BRIGGS, R., JONES, S.: *Cultural Diplomacy* [online]. London, Demos 2007. [cit. 2015-09-11]. Dostupné na www.demos.co.uk./files/Cultural%20diplomacy%20-%20web.pdf?1240939425

[55] Cultural diplomacy - The Linchpin of Public Diplomacy. *Report of the Advisory Committee on cultural Diplomacy: U.S.Department of State* [online]. September 2005 [cit. 2013-03-24]. Dostupné z: www.state.gov/documents/organization/54374.pdf

[56] TOMALOVÁ, Eliška. *Kulturní diplomacie a mezinárodní vztahy*. Mezinárodní politika 2007, č.8, s.4

[57] TOMALOVÁ, Eliška. *Kulturní diplomacie: francouzská zkušenost*. 1. vyd. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008, s. 25

[58] HOLDEN, J., BOUND, K., BRIGGS, R., JONES, S.: *Cultural Diplomacy* [online]. London, Demos 2007. [cit. 2015-09-11]. Dostupné na www.demos.co.uk./files/Cultural%20diplomacy%20-%20web.pdf?1240939425

svých finančních možností a v souladu se strategiemi své státní zahraniční politiky prostřednictvím: svých kulturních center v zahraničí, organizování kulturních akcí, výuky jazyka, výměny umělců a jiných osobností kulturního života, vzdělávacích zařízení v zahraničí, zahraničního vysílání (televizního i rozhlasového), své kinematografie, překladatelské činnosti, akademických výměn (studentů, vědců, pedagogů) a podporováním krajanských spolků.[59]

Pro efektivní a funkční prezentaci státu navenek je klíčové, aby byla stanovena **strategie**, dle níž se jednotlivé instituce a organizace zapojené do procesu vnější kulturní reprezentace budou moci řídit a vytvářet program pro vystupování státu v zahraničí jednotně a soudržně, pro zahraniční publikum jednoznačně, srozumitelně a rozpoznatelně. Pro reprezentaci malých států je problémem, že se nemohou spolehnout na automatickou pozornost ze strany ostatních států. Alespoň ne na takovou, jaká je zaručena velmocím.[60] Malý stát může však upoutat pozornost prováděním agresivní a účinné public relations sebe sama. Z toho důvodu je pro malý stát zásadní vytvoření komunikační strategie, formulované např. v jednotné koncepci.

1.7 Způsoby hodnocení a měření reálných dopadů kulturní diplomacie

Jedna z nejvíce komplikovaných otázek v rámci konceptu kulturní diplomacie se vztahuje k vyhodnocení jejích reálných dopadů. Jak můžeme uchopit nehmotné výsledky projektů KD? Jak se můžeme dozvědět, jestli nějaká mezikulturní iniciativa byla úspěšná nebo ne? Měření efektů KD je velice obtížné. V teorii konstruktivismu se proto objevují tvrzení, že je potřeba zaměřit se více na empirický výzkum v oblasti MV, speciálně ve sféře kulturní diplomacie. V dnešní době některé vlády, stejně jako např. komerční korporace, chtějí zkoumat návratnost jejich kulturně diplomaticky

[59]TOMALOVÁ, Eliška. *Kulturní diplomacie: francouzská zkušenost*. 1. vyd. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008, s. 25

[60] ROBEJŠEK, P. *Marketing České republiky – výzvy a úkoly české ekonomické diplomacie*. Projekt RB 20/20/02. Shrnutí výsledků, In: Peterková, J.: *Veřejná diplomacie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2008, s.75

zaměřených programů ve podobě měření národního užitku.[61] Tento způsob zjišťování dopadů kulturní diplomacie však nebyl zatím detailněji popsán.

Nicméně jedním z nejdůležitějších cílů realizace takovýchto programů je vytváření dlouhodobých vztahů. Dopady kulturní diplomacie je těžké vyhodnocovat v krátkém období, protože její vliv může být vnímán pouze v dlouhém období. Metodologie zhodnocování nehmotných prvků kulturní diplomacie jako porozumění, tolerance a soucit by měly být založeny na kvalitativních analytických datech, vnitřním průzkumu, na analýze chování publika, empirickém výzkumu a rozhovorech.[62]

[61] CUMMINGS, Milton. *Cultural Diplomacy and the United States Government: a survey*. Cultural Diplomacy Research Center for Arts and Culture, [online]. 2009. [cit. 2015-11-22]. Dostupné z: http://www.americansforthearts.org/by-program/reports-and-data/legislation-policy/naappd/cultural-diplomacy-and-the-united-states-government-a-survey,

[62] EINBINDER, Mary. *Cultural Diplomacy: Harmonizing International Relations through Music* [online]. 2013. [cit. 2015-11-22]. Dostupné z: http://www.culturaldiplomacy.org/pdf/case-studies/Cultural_Diplomacy_Harmonizing_International_Relations_through_Music_-_Mary_Einbinder.pdf

2 Výtvarné umění jako prvek kulturní diplomacie

Z předchozí kapitoly vyplývá, že aktivity v rámci kulturní diplomacie mohou mít různorodý charakter. Jedná se o činnosti orgánů státu, jejich přidružených agentur, ale i nestátních, i když ze státních peněz často více či méně podporovaných organizací až plně soukromých organizací, které se zaměřují na propagaci vědy, umění a sportu v zahraničí. Mezi praktické projevy a aplikované modely kulturní diplomacie tedy patří např. výměnné akademické pobyty, výměny vědců, umělců všech uměleckých odvětví (výtvarné umění, architektura, design), sportovců, mezinárodní sportovní události, ale i výuka jazyka, překladatelská činnost, vzdělávací zařízení v zahraničí, podporování krajanských spolků a mnoho dalšího. Pro tuto práci s názvem Výtvarné umění jako nástroj české kulturní diplomacie byl vybrán z projektů realizovaných právě jeden segment, a to umění, které jako nejen estetický, ale především názorový projev lidské činnosti hraje v oblasti mezinárodních vztahů určitou roli, jejíž význam tato práce sleduje a analyzuje. Tato práce nevzniká jako součást uměleckohistorického výzkumu, kterému se věnují jinak zaměřené instituce, a tudíž se nezabývá interpretací a explikací toho, co je to umění, nýbrž pojímá umění ve smyslu aktivit umělců a uměleckých institucí v kontextu mezinárodních vztahů.

Pro účely této práce není potřeba řešit otázku, jaké umění se prezentuje v zahraničí, ale spíše fakt, že se umění prezentuje v zahraničí prostřednictvím institucí a organizací, jejichž význam na poli MV roste s tím, jak roste význam kulturní diplomacie, jíž jsou nástrojem.

Potřebujeme se naučit, jak naslouchat druhým lidem a kulturám"[63] tvrdí v článku *The Artist as Cultural Diplomat* Joan Channick, americký kulturní diplomat, který zároveň radí bývalé ministryni zahraničních věcí, Condoleeze Riceové, že je velmi přínosné sledovat práci umělců, kteří po dlouhá léta působí mezinárodně. Podle Channicka je vhodné zaměřovat se na ty umělce, kteří pracují způsobem *artist-to-artist* nebo *artist-to-audience*. Díky tomuto typu spolupráce mezi umělci, nebo interakce umělce a

[63] CHANNICK, Joan. *The Artist as Cultural Diplomat.* [online]. American Theater Magazine. May/June 2005. Dostupné z: https://www.tcg.org/publications/at/mayjune05/exec.cfm

zahraničního publika je možné nacházet shodné hodnoty, vzájemný respekt a porozumění i přes mnohé kulturní odlišnosti. Tito umělci jsou pro tohoto autora pravými kulturními diplomaty, s důrazem právě na význam slova *kulturní*.[64]

Channick definuje KD dvojím způsobem. Zaprvé jako oficiální vládní přístup s velkým důrazem na diplomacii a téměř žádným důrazem na kulturu, která je odsunuta do pozadí. V druhém případě jako přístup pojatý umělci, kteří se zapojují do mezikulturní výměny ne tak za účelem přesvědčování o jejich vlastních hodnotách, ale spíše proto, aby porozuměli rozdílným kulturním tradicím, našli nové zdroje imaginativní inspirace, nebo aby objevili nové metody a způsoby své práce a vyměnili si myšlenky a názory s lidmi, jejichž pohledy na svět se liší od těch jejich vlastních. A tedy jsou součástí procesu, v jehož rámci chtěji být ovlivněni, než aby sami ovlivňovali.[65]

Joseph Nye ve své práci hovoří o tom, že v Evropě jsou to právě umění, literatura, design a móda, které přispívají k atraktivnosti států a které mohou být využity za účelem tvorby pozitivní image v globálním měřítku. Co se umění týče, tak nejde pouze o případ vytváření určitého obrazu prostřednictvím populární kultury, nebo masových médií, i přes to, že „rychlá adaptace americké popkultury mnohými Evropany po WW2 rozhodně pozitivně přispěla k demokratizaci těchto společností“[66]. Populární a masová kultura je jistě silným a efektivním komunikačním nástrojem k ovlivňování, nicméně např. americká MTV ani síť Mc Donald’s , stejně jako třeba Blairova kulturní politika známá pod názvem Cool Britannia nejsou jediné a všeobjímající zdroje, na jejichž základě lze přesvědčovat jiné národy.[67]

---

[64] CHANNICK, Joan. *The Artist as Cultural Diplomat.* [online]. American Theater Magazine. May/June 2005. Dostupné z: https://www.tcg.org/publications/at/mayjune05/exec.cfm

[65] Tamtéž.

[66] NYE, Joseph S. *Soft power: the means to success in world politics*. 1.vyd. New York: Public Affairs, 2004, s. 48

[67] HOOGWAERTS, Leanne. *What role do museums and art institutions play in international relations today and specifically in the development of what Joseph Nye called "soft power"?* [online]. 2012 [cit. 2015-11-08]. Dostupné z: http://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/pdf/participant-papers/2012-08-acd/what-role-do-museums-and-art-institutions-play-in-international-relations-today-leanne-hoogwaerts.pdf

2.1 Vztah umění a mezinárodních vztahů

Nejzásadnější politické otázky mezinárodních vztahů jako válka, mír, systém, nebo spravedlnost byly vždy důležité také pro umělce.[68] Mnozí umělci jsou vskutku vysoce vzdělaní analytikové v oblasti mezinárodních vztahů. Je jen otázkou času, kdy se ti, kteří studují globální politiku, stanou stejně hluboce vzdělanými analytiky umění.

Tato práce se nezabývá pouze tzv. vysokým uměním, tedy uměním vysoce etablovaných malířů, dramatiků, fotografů nebo básníků. Zabývá se obecněji kreativní produkcí v oblasti výtvarného umění, která reaguje na současný stav globálních problémů společnosti. Jak tedy definovat umění a jeho vazby na oblast ? Umělecké dílo může být definováno skutečností, že se jedná o dílo tematicky nevyčerpatelné, nadčasové a svým obsahem promlouvající k veřejnosti bez ohledu na období, kdy bylo vytvořeno. Zprostředkovává tedy recipientovi to, co zprostředkovat má, tzn. emoce, historickou událost, myšlenku, nebo názor, a to jak při jeho prvním, druhém, tak i pozdějším pozorování. Kvalitní umění je prakticky nevyčerpatelné.

Umělci prostřednictvím svých děl vyjadřují svou vizi světa a jejich pohled vyjádřený uměleckým projevem je často velice důmyslný, pronikavý, inteligentní a pro recipienta, diváka, návštěvníka galerie, nebo i vědce z oblasti MV může být velice obohacujícím, zároveň také klíčovým při studiu a analyzování různých problematik.[69]

Na akademické úrovni není zapojování umění a umělců zatím běžnou praxí. Konkrétně v oblasti MV tomu tak není. Témata jako kultura, ať už vysoká nebo nízká, stojí na okraji zájmu, a jsou často vyčleněná z předmětu studia MV. Nelze však říci, že by se roli kultury a umění vědci MV nevěnovali. Existuje již řada prací vědců, kteří otázku umění v MV z určitého pohledu pojímají a zpracovávají. Zatím lze ovšem o oblasti MV říci, že často pouze „toleruje“ bádání v oblasti umění a kultury a tedy ne zcela uznává a rovnocenně respektuje schopnost umění a kultury vyjadřovat se a přispívat k otázkám a tématům mezinárodních vztahů.

[68] DANCHEV, Alex, and Debbie, LISLE. *Introduction: Art, Politics, Purpose*. [online]. Review of International Studies 35 (4). Cambridge University Press. s.775–79. 2012 [cit. 2015-11-08]. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/40588073.
[69] Tamtéž.

Umění, nebo spíše úvahy o umění, se jako téma infiltrovalo na stránky již několika progresivních časopisů, častěji však do jejich speciálních vydání. Na akademické úrovni však stále přetrvává téměř neviditelné. [70]

Umění je třeba začít vnímat komplexněji. To znamená nahlížet na něj jako na pouhou ilustraci zásadnějších otázek reálného světa, čehož se právě oblast MV dopouští. Jako příklad můžeme použít třeba Picassovu Guernicu. Toto dílo je bezesporu významným obrazem autora. Neměli bychom ho ovšem vnímat pouze jako doplněk a ilustraci k otázce španělské občanské války třicátých let minulého století, ale spíše jako vyjádřený názor autora a jeho pohled na válku a na tragickou realitu, kterou způsobila. V tomto případě se může jednat o kritiku společnosti, o kritiku politických elit, které nechaly konflikt přerůst v občanskou válku. Zároveň se jedná o zobrazení dopadů konfliktu na, za jiných okolností, zcela normální vesnici plnou nevinných obětí. Omezený přístup MV k umění znevažuje přínosný aspekt umění ve vztahu k politickým otázkám. „Malba není určená pouze k dekoraci bydlení. Je to útočná zbraň, ale i obranný mechanismus proti nepříteli.“[71]

Měli bychom se snažit porozumět tomu, jak umělci chápou a interpretují svět a jaký je jejich potenciální přínos pro MV. Je třeba objevit vazby, které existují mezi akademickou debatou o globálním fungování světa a cestou, kterou umělci pojímají a vyjadřují právě tato stejná témata. To mimo jiné znamená začít brát umělce vážně. Začít pojímat umění jako způsob vyjádření, které není o nic méně obsahově kvalitní a intelektuální, než jiné způsoby jako např. publikační akademická činnost, politická angažovanost apod.

K umělci se totiž většinou nepřistupuje jako k někomu, kdo přichází v rámci svého vyjadřovacího média s původní myšlenkou, ale spíše jako k intuitivnímu interpretovi, který se většinou, vlastně spíše nevědomě, v rámci své performance dotýká určitého tématu, kterému profesionálové, vědci a kritici, rozumí líp, než umělec sám.

---

[70] DANCHEV, Alex, and Debbie, LISLE. *Introduction: Art, Politics, Purpose*. [online]. Review of International Studies 35 (4). Cambridge University Press. s.775–79. 2012 [cit. 2015-11-08]. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/40588073.

[71] Tamtéž.

Umělec by ovšem měl být považován za umělce-myslitele (thinker-artist). Všichni oborově příbuzní – thinker-painters, thinker-photographers, thinker-poets a další – totiž umožňují objevovat skutečnosti, které předtím političtí myslitelé (thinker-politics) a političtí aktéři (actor-politics) nebyli schopni vidět.[72]

Autoři Danchev a Lissle vyjadřují ve svém příspěvku v cambridgeském univerzitním Review of International Studies jakési osobní přání, aby vznikaly provokativní a zároveň inovativní analýzy složitých a vypjatých politických problémů ve spolupráci mezi umělci, kurátory, vědci, studenty a širokou veřejností prostřednictvím společného výzkumu. Společného a ne pouze interdisciplinárního výzkumu, který se drží v mezích akademického působení. Autoři zastávají názor, že umění představuje chybějící dimenzi ve studiích MV a jejich představy obsahují vizi, že zájmy oblastí mezinárodních vztahů a umění se budou vyvíjet po stejné přímce, a že jejich kombinace a propojení začne být časem natolik přirozené a oboustranně prospěšné, jako jsou si navzájem prospěšná jiná intelektuální partnerství.[73]

Asociace pro politická studia

V roce 2004 vznikla sekce v rámci britské Political Studies Association (PSA) specializovaná skupina nazvaná Art and Politics Specialist Group, jakožto platforma pro setkávání akademiků z mnoha různých oblasti – MV, filosofie, kulturní studia, dějiny umění, geografie, historie a politologie. Do těchto setkání jsou ale také zapojeni mnozí umělci, kurátoři, DJové, sochaři, fotografové nebo jiní vizuální umělci a intelektuálové.

Cíle skupiny jsou: [74]

- starat se o interdisciplinární a kritický výzkum, který propojuje umění, kulturu a politku a mezinárodní vztahy. Zaměřují se na umění a politiku v jejich nejširším

[72] DANCHEV, Alex, and Debbie, LISLE. *Introduction: Art, Politics, Purpose*. [online]. Review of International Studies 35 (4). Cambridge University Press. s.775–79. 2012 [cit. 2015-11-08]. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/40588073.
[73] Tamtéž.
[74] *Art and Politics Specialist Group Constitution.* [online]. 2009 [cit. 2015-11-17]. Dostupné z: https://www.psa.ac.uk/sites/default/files/page-files/Art_and_Politics.pdf

pojetí a jsou silně nakloněni napomáhat intelektuální činnosti, která zkoumá všechny aspekty oblasti umění.

- usnadňovat spojení mezi vědci, výzkumnými pracovníky, odborníky z praxe, umělci, kurátory a všeobecně těmi, kteří jsou nějakým způsobem zapojeni do propojování mezi uměním a politikou.

- organizovat workshopy, konference, panelové diskuse a mnohé další akce, jejichž účelem je podpora dosahování cílů 1 a 2.

2.2 Role muzeí a uměleckých institucí v mezinárodních vztazích

Kultura vytváří podmínky pro utváření zahraniční politiky do vysoké míry nepřímo, a to skrze procesy, které jsou pomalé a mohou trvat roky, než se jejich účinky projeví. A proto je pro klíčové, aby byla vytvářena reálná místa a situace, kde by bylo možné kulturu propagovat i vzájemně vyměňovat.

K rozvoji dlouhodobých vztahů přispívá nejen udržování vztahů s klíčovými jedinci, ale také různé kulturní výměny, které umožňují upoutat pozornost velkých skupin veřejnosti, např. skrze muzea vystavující předměty nebo umělecká díla určité kultury (ať už domácí nebo zahraniční) a skrze mezinárodní výpůjčky.

Muzea a umělecké instituce stojí na předních místech při reprezentování kulturních hodnot a morálních zásad a jejich posláním po staletí bylo a stále je plnit funkci výukových a vzdělávacích center. Není tedy pochyb, že ve světě, který je stále více propojen, tyto instituce začínají hrát roli i na mezinárodní úrovni a jsou stále více využívány v oblasti mezinárodních vztahů. Svým charakterem následují a rozvíjejí koncept, který Joseph Nye nazývá soft power - schopnost přesvědčit mírovou cestou spíše než přinutit prostřednictvím nástrojů tvrdé moci. To nás přivádí na další otázku, jak se muzeím a uměleckým institucím daří rozvinout svou soft power a jakou hrají roli v kulturní diplomacii.

Během minulého století se objevilo několik případů, kdy byla muzea a umělecké instituce záměrně využity k dosažení určitých cílů v rámci mezinárodních vztahů. Muzea ostatně historicky představovala ve společnosti role víceúčelového nástroje. Původně byly první sbírky umění vytvářené jako volnočasová aktivita společenských elit. Tato aktivita se v 19. století. postupně rozvinula v široký zájem veřejnosti a vznikaly první sbírkotvorné instituce a muzea. Byla jim mimo jiné přisuzována funkce šiřitele poselství do všech částí lidské společnosti. Muzeím byl za jejich shromažďování a skládání dohromady významných kulturních objektů okamžitě přisouzen výraz národní identity. Velká národní muzea začala být zodpovědná za přispívání k vytváření občanské národní identity prostřednictvím důkladné selekce artefaktů a začala být považovaná za nezbytné k vývoji národní společnosti. Později nahlíženo také jako určitá forma patriotismu a morální a kulturní regulace pracující třídy.[75] Muzea, především ta národní, tedy představují výrazný politický prvek. Christine Sylvester, americká profesorka MV, zastává názor, že podpora rozvoje muzeí v 19. století z nich udělala mezinárodně významné a společensky etablované instituce, z nichž se postupně staly instituce silně politické.[76]

Muzea jako „paměťové instituce“[77] jsou ztělesněním národní kultury a dědictví. Mají potenciál stát se symbolem celých měst a národů a hlavními zdroji turismu[78], jsou přitažlivá díky kulturním výměnám, organizují dočasné mezinárodní zápůjčky uměleckých děl jiným uměleckým institucím a také zakládají mezinárodní franšízy, jimiž je známá např. Guggenheim Foundation. Tudíž mají své místo na poli mezinárodních vztahů.

Díky mezinárodně působícím kurátorům, početným bienále a mezinárodním uměleckým veletrhům se otevírají dveře rozmanitým příležitostem pro výměnu umění,

[75] BENNETT, Tony. *Art and Theory: The Politics of the Invisible*. In *The Birth of the Museum: History and Theory Politics*, 1995., s.73
[76] SYLVESTER, Christine. *Art/ Museums: International Relations Where We Least Expect It.* London: Paradigm Publishers, 2009. s.14
[77] HOLDEN, J., BOUND, K., BRIGGS, R., JONES, S.: *Cultural Diplomacy* [online]. London, Demos 2007. [cit. 2015-09-11]. Dostupné na www.demos.co.uk./files/Cultural%20diplomacy%20-%20web.pdf?1240939425
[78] Příkladem může být Tate Modern v Londýně, který ročně přivítá na 5 milionů návštěvníků.

ale i výměnu idejí, která probíhá díky mezinárodně zaměřeným diskusím a konferencím, které umělecké instituce organizují.

Umění se vyvíjí paralelně vedle telekomunikací, moderních technologií a obchodu, a tudíž i svět umění se stává stále více integrovaným a globalizovaným. Je to především proto, že umělci často v jednom státě žijí, ve druhém pracují a v ještě dalším zrovna právě vystavují.[79]

[79] HOOGWAERTS, Leanne. *What role do museums and art institutions play in international relations today and specifically in the development of what Joseph Nye called "soft power"?* [online]. 2012 [cit. 2015-11-08]. Dostupné z: http://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/pdf/participant-papers/2012-08-acd/what-role-do-museums-and-art-institutions-play-in-international-relations-today-leanne-hoogwaerts.pdf

3 Praxe české kulturní diplomacie a zapojení výtvarného umění

Rektor Vysoké školy uměleckoprůmyslové, Jindřich Smetana, ve své stati na téma *Umění, architektura a design jako prostředek státní reprezentace* uvádí, že „Česká, resp. československá republika se svými dějinami je jedinečnou laboratoří formování nového státu. A umění – volné i užité v celém svém spektru – je neodmyslitelnou součástí tohoto procesu.“[80] Tuto úvodní citaci velice trefně doplňují slova profesorky dějin umění, Mileny Bartlové, která tvrdí, že: „umění totiž není jen pověstnou šlehačkou na dortu, vnější ozdobou a zkrášlením, bez nichž by se stát snadno obešel. Obrazy, architektura i esteticky utvářené věci napomáhají státu v samotném jeho fungování. Studium historické vizuální kultury státní reprezentace vychází z předpokladu, že umělecká díla jakožto performativní aktéři nejsou jen odrazem nebo výrazem odděleně existujícího státu, nýbrž se samy podílejí na jeho budování.“

Tato část práce se zaměřuje na praxi české kulturní diplomacie a zapojení výtvarného umění. Její první podkapitola se zabývá historií Československa z pohledu využívání umění jakožto nástroje komunikace se zahraničím. Současná politická situace je od dob před rokem 1989 výrazně odlišná. Neměli bychom však podléhat současnému trendu, v rámci něhož se snažíme zapomenout a ignorovat mnohé věci z minulosti jen proto, že se udály v době minulého režimu. Měli bychom se poučit a neudělat stejnou chybu, jako např. v roce 1918 po rozpadu Rakousko-Uherské monarchie, kdy společnost na určitou dobu zachvátila vlna odmítání a potlačování všeho, co představovalo vazby na Rakouskou monarchii. Podobně by pak bylo možné jmenovat ještě situaci těsně po skončení druhé světové války a s ní spojené ochlazení česko-německých vztahů. Tato následující podkapitola tedy přináší pohled na kulturně-diplomatické aktivity Československa zaměřené na segment výtvarného umění.

Důležitými zdroji pro následující část zaměřující se na výtvarné umění v československé kulturní diplomacii práce jsou dvě publikace. Každá z publikací se vztahuje k nějaké události, která významně přispěla k tématu propojování umění a

[80] SMETANA, Jindřich. *Umění, architektura a design jako prostředek státní reprezentace: úvodní poznámky* In: Budování státu: Reprezentace Československa v umění, architektuře a designu. Praha: Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze, 2015. s.282

politiky. První titul, kniha s příznačným názvem *Umění a politika* vyšla jako sborník textů vztahujících se ke 4. sjezdu historiků umění v Brně v září roku 2012. Jeden z oddílů tohoto sborníku je věnován tematice Umění a národní/státní reprezentace, v rámci něhož se skupina autorů jednotlivě vyjadřuje k několika velice úspěšným zahraničním projektům, v rámci kterých ČSR a později ČR prezentovala to nejlepší ze své umělecké tvorby.

Druhá kniha vznikla jako doprovodná publikace k výstavě Budování státu: reprezentace Československa v umění, architektuře a designu, jež je uzavírajícím výstupem výzkumného projektu v rámci programu NAKI MK ČR [81]. Příspěvky autorů rozdělených do devíti hlavních kapitol se komplexně věnují výtvarnému a užitému umění a architektuře, jejichž forma, funkce a symbolika ve své době měly, a v některých případech stále mají, význam při posilování a vytváření národní identity a budování image státu při vnější prezentaci.

3.1 Výtvarné umění v kulturně-diplomatických aktivitách od vzniku ČSR do roku 1989

Pro státy, které vznikly po rozpadu Rakouska-Uherska, bylo klíčové, aby potvrdily svou legitimitu, a proto měly velký zájem na vlastní reprezentaci. Reprezentace probíhala oboustranně, bylo třeba dosáhnout vnitřní identifikace občanů s národem a stejně tak mezinárodní identifikace zahraniční veřejnosti a jejího uznání národní kultury. K účelu vnitřní i vnější reprezentace a utváření národních identit bylo do velké míry využíváno výtvarné umění společně s architekturou. Výtvarné umění a vizuální kultura totiž představují nástroj, kterým je možné narozdíl od literatury, bez překladu komunikovat kulturní hodnoty skrze jazykové bariéry. Vizuální kultura a její materiální (hmotná) a materialistická (obchodovatelná) podstata navíc umožnily v raných momentech nově vzniklého státu formovat vkus široké veřejnosti a propojovat umění s průmyslem.

[81] Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identityMinisterstva kultury České republiky.

V umění se díky sbližování se světem techniky začaly využívat nové materiály a technologie, což vedlo ke vzniku nových forem a způsobů vyjádření.[82]

Na konci 19. století byli umělci zapojení do procesu národního obrození, jehož hlavním tématem bylo uvědomění si národního dědictví prostřednictvím oživování národního jazyka a lokálních tradic. Po rozpadu monarchie se umělci začali více zaměřovat na dialog se zahraničím.

Důležitost internacionalizace národního umění v procesu budování samostatného státu vyjádřil Vincent Kramář v článku Světovost v umění: „Opakuji také známé věci, připomínám-li nevyvratitelný poznatek, že národní umění v plném slova smyslu a umělecká hodnota světové úrovně jsou dva pojmy nerozlučitelné, a že neexistuje národní hodnotové umění, které by nebylo srozumitelné v cizině, (...). Skutečně významné národní umění bylo a je vždy všelidské.“[83]

To, jakým způsobem se Československo prezentovalo v zahraničí nedlouho po svém vzniku dokládají výstavy ve dvacátých a třicátých letech minulého století. Většině oficiálních výstav československého umění, které putovaly do zahraničí dominovalo strategické propojení inženýrské estetiky s modernismem, často doplněných vlasteneckými či rurálními motivy.[84] Jednalo se např. o výstavy:

- Výstava československé architektury a uměleckého průmyslu, Salonul de Expozitie v Bukurešti, listopad 1930;
- Exposition de l’art appliqué et de L’architecture, Musée Rath, Ženeva, září 1930;
- Tjeckoslovakisk Konst och Nyttokonst, Liljevalchs Konsthall, Stockholm, 1931;
- Sovremennoe Čechoslovackoe Iskusstvo, Muzej novovo zapadnovo iskusstva, Moskva, 1937.

[82] PACHMANOVÁ, Martina. *Výstavní praktiky státu: Export československého umění* In: Budování státu: Reprezentace Československa v umění, architektuře a designu. Praha: Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze, 2015. s.282
[83] KRAMÁŘ, Vincenc. Světovost umění. *Volné směry XXI*. 1921 - 1922, str. 155.
[84] PACHMANOVÁ, Martina. *Výstavní praktiky státu: Export československého umění* In: Budování státu: Reprezentace Československa v umění, architektuře a designu. Praha: Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze, 2015. s.284

Významnou úlohu v propagaci v zahraničí představoval Svaz československého díla. V období mezi válkami se o propagaci prvorepublikového výtvarného umění a zvláště pak uměleckého průmyslu v zahraničí zásadně zasloužil např. Karel Herain, jakožto odborný pracovník a posléze ředitel Uměleckoprůmyslového muzea.

Československo se snažilo, aby bylo vnímáno jako stát s osobitou historií a kulturou, ale i jako stát moderní. Jedině tak mohlo být v západním světě uznáno jako plnohodnotný politicko-kulturní subjekt, ekonomický partner a představitel moderního pokroku. Pro Československo měly jistě strategický význam *exportní výstavy*, a to především z toho důvodu, že rozhodovaly o směřování exportního obchodu v oblasti uměleckého řemesla. Proto bylo pro nově vzniklý stát klíčové se výstav účastnit a navazovat přímé vztahy s řadou kulturně odlišných krajin, a nalézat tak nové trhy a odbytiště. Výstavy tedy pro státy představovaly nejen příležitost sebeprezentace, ale především prostor pro obchod.[85]

Pro reprezentaci československé demokracie hrály významnou roli *světové výstavy*. jakožto velkoformátové přehlídky umění, architektury, technologie, hospodářství, módy, obchodu a masové spotřeby, reklamy i turismu. Přítomnost na nich totiž potvrzovala autonomii ze strany mezinárodní veřejnosti.

V prvních několika letech po druhé světové válce se výstavy československého umění pochopitelně konaly sporadicky. Jednou z mála byla například výstava Jonge Tsjechoslowaaksche Schilderkunst (Mladé československé malířství), která se konala v Antverpách v roce 1947 a jíž se zúčastnili především umělci z okruhu Skupiny 42. Výstavu ovšem organizovala a zřejmě i financovala hostitelská strana.[86]

Po únorovém převratu v roce 1948 získaly výstavy značný politický podtext. Došlo k úplnému přerušení uměleckého dialogu se západem, a to témět na deset let. Kulturní politika Československa byla orientována na SSSR a jeho satelity. Vývozním artiklem oficiální umělecké tvorby se v době tuhého stalinismu stal socialistický realismus.

[85] HERAIN, Karel. *Mezinárodní výstava moderních umění dekorativních a průmyslových v Paříži 1925*. Praha, 1925.
[86] PACHMANOVÁ, Martina. *Výstavní praktiky státu: Export československého umění* In: Budování státu: Reprezentace Československa v umění, architektuře a designu. Praha: Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze, 2015. s.282

Propagací tzv. *sorely* jakožto oficiálního československého umění se naše tehdejší kulturně-politkcé reprezentace hlásila k východnímu bloku. V roce 1954 svou politickou a kulturní orientaci Československo potvrdilo na monumentální *Výstavě československého výtvarného umění* v Moskvě, jež ukazovala historický vývoj realistických proudů v českém umění. Výstavy tohoto charakteru, na jejichž realizaci se podílelo často ministerstvo zahraničí a ministerstvo informací a osvěty pak v této době putovaly nejen po východní Evropě, ale také například do Čínské lidové republiky. Záměrem představení těchto kulturně velice odlišných výstav byla v určitém ohledu kultivace nezápadní společnosti a její následné začlenění mezi společnosti pokrokové.[87]

Socialistické Československo nicméně v této době začalo sázet i na české sklo. „Sklo bylo úspěšná exportní komodita, mimo to však ještě bylo daleko méně zatíženo politickou ikonografií a mohlo tedy skvěle sloužit mezinárodní propagaci socialistického státu všude ve světě.“[88] Charakterově jedinečná *Výstava Československé sklo*, spektakulární, scénograficky neotřele pojatá show s bohatým doprovodným programem se uskutečnila v roce 1959 v Moskvě. Zadavatelem projektu byl Sovětský svaz, jehož záměrem bylo zastínit *Výstavu amerického životního stylu*, která byla v rámci americko-ruské výměny naplánována taktéž do Moskvy.

V druhé polovině padesátých let minulého století však nastala v kulturní politice Československa výrazná změna. Po několika dlouhých letech byl znovu umožněn kontakt se západem, jemuž se Československo chtělo prezentovat více jako stát s originální národní kulturou, než jako stát v područí SSSR. V této snaze o upevňování prestiže ve světě i o zlepšení hospodářské situace hrálo umění velice významnou roli. Uznání Československa ze strany západu rozhodně přispěl neobyčejný úspěch v Bruselu v roce 1958, kde se Československo po dlouhé době znovu ukázalo svou schopnost produkovat tvorbu mezinárodní úrovně.

V propagaci našeho umění v zahraničí měla rovněž značný význam *kulturní střediska*, která spravovalo nakladatelství Orbis a jeho zahraniční odbor – organizace, která

[87] PACHMANOVÁ, Martina. *Výstavní praktiky státu: Export československého umění* In: Budování státu: Reprezentace Československa v umění, architektuře a designu. Praha: Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze, 2015. s.285
[88] Tamtéž.

signifikantně přispívala zahraniční propagaci literatury, vědy i umění. Centra se nacházela v ideologicky spřátelených státech střední a východní Evropy. Ale kromě východního Berlína, Budapešti, Sofie nebo Varšavy se tato kulturní střediska zakládala i v Africe a Latinské Americe. K nejvíce oblíbeným se řadily Československé kulturně-informační středisko v Káhiře a Dům československé kultury v Havaně. Právě s castrovskou Kubou a s arabským světem severní Afriky a Blízkého východu, včetně Íránu, vyjednávalo a uzavíralo Československo v této době dohody o kulturní spolupráci, které měly v době studené války zásadní geopolitický význam.[89]

Československo bylo také jednou z prvních zemí, které uznaly v roce 1949 nově vzniklou Čínskou lidovou republiku, s níž byla následně navázána oficiální kulturní spolupráce, která trvala až do roku 1960, kdy došlo k roztržce mezi Čínou a SSSR. Kulturní výměna mezi Československem a Čínou byla strategicky rozpracována ve čtvrtletních plánech vytvářených jednou ročně. Programová náplň výměny vysílání oficiálních kulturních delegací státních pracovníků a umělců, knižní překlady, zájezdy hudebních a tanečních souborů, či zápůjčky filmů. Součástí dohody bylo i vzájemné pořádání průmyslových, kulturních a uměleckých přehlídek.[90]

V umělecké spolupráci mezi Čínou a Československem získal své důležité místo především jeden speficický výtvarný žánr, karikatura. Karikatura se v 50. letech 20. století obecně stala oblíbeným nástrojem kulturně-politické propagandy Československa. Socialistická doktrína mnohé karitakury, které se objevovaly v tisku nebo na plakáteh, nezakazovala, pokud jejich obsahem byla satirická kritika, nebo zesměšnění druhé strany železné opony. Vyvážení politicky angažované karikatury právě do Číny plnilo mimo jiné i vzdělávací roli: čínští kreslíři, kteří se politické karikatuře teprve učili, měli kvalitní české autory a jejich díla jako studijní materiál, učební vzor. V této době tak byla v Číně na mnohých československých uměleckých

[89] PACHMANOVÁ, Martina. *Výstavní praktiky státu: Export československého umění* In: Budování státu: Reprezentace Československa v umění, architektuře a designu. Praha: Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze, 2015. s.286

[90] PECHÁČKOVÁ, Emma. *Katalog* In: Budování státu: Reprezentace Československa v umění, architektuře a designu. Praha: Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze, 2015. s. 303

výstavách opakovaně prezentována tvorba nejlepších českých karikaturistů, Antonína Pelce, Adolfa Hoffmeistera, Josefa Nováka nebo Leo Haase.[91]

3.1.1 Význam Art Centra v rámci KD Československa

Proces znárodňování v letech 1945 a 1948 v Československu zásadně a negativně ovlivnil svobodné soukromé podnikání. Byly potlačeny všechny oblasti soukromého podnikání, včetně podnikání ve výtvarném umění, protože československé socialistické státní zřízení nepodporovalo tržní principy. Obchod s uměním se přesto v domácím i zahraničním prostředí rozvíjel, i když ne prostřednictvím jednotlivců nebo soukromých uměleckých instituc, ale pomocí státem kontrolovaných centrálně řízených organizací držících monopol v obchodu s uměním.[92]

Jak bylo zmíněno výše, po roce 1948 byla orientace v mezinárodních vztazích nasměrována výhradně na země východního bloku. Na poli kulturních a uměleckých vztahů se ovšem jednalo pouze o výstavní projekty. Od padesátých let se začalo uvažovat o kulturních aktivitách i obchodně a vedle propagace ideologie se objevil zájem i o komercializaci uměleckých projektů. Ministerstvo školství a kultury tedy v roce 1964 zřídilo hospodářskou organizaci Art Centrum, mezi kompetence spadal mezinárodní obchod, výstavní agenda a oblast autorských práv. Vedle exportu jakožto převládající úlohy instituce patřily k prvotním úkolům organizace také produkční práce a servis umělcům, který obsahoval zajišťování zahraniční výstavní a obchodní činnosti v oblasti klasických uměleckých disciplín. Aktivity centra také pokrývaly zajišťování zápůjček, účast na aukcích, nebo ochranu autorských práv.[93] Art Centrum[94] po celou dobu svého působení se svým charakterem blížilo fungování soukromého subjektu. Pro zaměstnance, především právníky a ekonomy, centra představovala práce mimo jiné příležitost dostat se do kontaktu s jinak nedostupnou západní společností.

[91] CHROBÁK, Ondřej a Tomáš WINTER. *V okovech smíchu: karikatura a české umění 1900-1950*. Praha: Gallery, 2006.
[92] KRAMEROVÁ, Daniela. *Art Centrum.* In: Budování státu: Reprezentace Československa v umění, architektuře a designu. Praha: Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze, 2015. s.345
[93] tamtéž
[94] Oficiální název *Art Centrum, československé středisko výtvarných umění*

K umění i politice se v rámci Art Centra přistupovalo ryze pragmaticky. Úspěšná obchodní činnost předpokládala širší propagaci československé kultury a navazování a rozvíjení osobních kontaktů. Nabídka Art Centra reagovala na poptávku v zahraničí, nejlépe v západní Evropě a Severní Americe, proti čemuž, především v pozdějším období normalizace, stála politická kontrola ministerstva kultury a především stranických organizací.

Koncepce Art Centra schvalovaly umělecké rady z pověření ministerstva zahraničí, zahraničního obchodu, kultury a uměleckých svazů, které následně činnost Art Centra a výsledky jeho dílčích projektů důkladně kontrolovaly. Projekty Art Centra byly velice úspěšné, především po stránce schopnosti vydělat díky zahraničním zakáznám poměrně vysoké finanční sumy. Velké zisky a honoráře vedoucích pracovníků však začaly být kritizovány, což málem způsobilo zrušení organizace. Tomu se podařilo zabránit v roce 1977 tím, že Art Centrum přešlo do ideologicky uvolněnější a pragmatičtější struktury ministerstva zahraničního obchodu a o sedm let později, v roce 1984, získalo Art Centrum status podniku zahraničního obchodu.[95]

Aktivity instituce směřovaly přirozeně do států s většími finančními možnostimi, tedy do oblastí západní Evropy, USA, Kanady a Japonska. Výstavní instituce i obchodní partneři z těchto oblastí projevovaly zájem o významné autory střední a starší generace, jejichž tvorba byla ovšem v ČSSR politicky potlačována, a pak o tvorbu nové generace umělců často politicky nekonformních, kteří v domácím prostředí měli velice stížené podmínky pro prezentování své tvorby. Pravidelně se Art Centrum prezentovalo na veletrzích v Mnichově, Frankfurtu nad Mohanem, nebo Boloni. Kontakty s Kanadou a USA se podařilo navázat na světové výstavě Expo 67 v Montrealu. Československá montrealská expozice pak přinesla Art Centru nejvýznamnější zakázku následného období – monumentální výstavní projekt pro hlavního představitele Íránu, kterým byl

[95] KRAMEROVÁ, Daniela. *Art Centrum.* In: Budování státu: Reprezentace Československa v umění, architektuře a designu. Praha: Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze, 2015. s.347

Réza Páhlaví.[96] Po náhlém konci největší zakázky, způsobeném íránským převratem v roce 1978, museli pracovníci Art Centra obracet svou pozornost k dalším územím.

V rámci československého výstavnictví mělo Art Centrum výrazný úspěch především s tzv. audiovizuálními projekty, v rámci nichž se sofistikovaným způsobem propojují díla výtvarná s filmovým a fotografickým materiálem, často doplněné o koncepty progresivní grafiky a výstavní scénografie, kombinující vše s hudbou, s živou hereckou, taneční, či pěveckou performancí. Pod křídly Art Centra vznikla skupina SCARS (Science Art Sense), která byla známá právě svou audiovizuální tvorbou.

Spolupráce se západními partnery skončila z politických důvodů počátkem 70. let, jelikož západ neměl o uměleckou tvorbu oficiálně propagovaných konformních autorů zájem. V průběhu 80. let fungovalo Art Centrum jako agentura poskytující produkční, finanční a právni záštitu domácím i zahraničním projektům. Iniciativa k realizaci projektů vycházela často od samotných umělců. Ti i přesto za v postatě vnucené zprostředkování museli, nemajíc jinou alternativu, státnímu podniku následně odvést 30% honoráře. Na konci 80. let proto vznikl konkurenční podnik zahraničního obchodu Juniorprogres, jež ovšem neměl dlouhého trvání mimo jiné z důvodů sporů s Art Centrem, které se ohrazovalo proti údajně dumpingovým cenám provize.[97]

V devadesátých letech přešla agentura do kuponové privatizace a její monopol v oblasti vývozu umění zanikl. Poté krátkou dobu pokračovala ve formě akciové společnosti jako umělecká agentura, než došlo k úplnému zániku.

3.1.2 Gender art v mezinárodních vztazích: ženské umění jako součást kulturní diplomacie předválečného Československa

Druhá polovina 19.století přinesla v umělecké tvorbě nový koncept. Bylo jím do té doby neuznávané ženské umění. Konané výstavy ženského umění v Evropě a ve Spojených státech amerických představovaly pro tehdejší umělkyně často jedinou možnost veřejné prezentace, jelikož umělecké spolky byly výhradně mužské a ženám umělkyním v nich nebyl dáván žádný prostor. „Tyto „dámské“ aktivity však plnily nejen uměleckou, ale

[96] KRAMEROVÁ, Daniela. *Art Centrum.* In: Budování státu: Reprezentace Československa v umění, architektuře a designu. Praha: Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze, 2015. s.347
[97] Tamtéž. s.348

také osvětovou a politickou úlohu, neboť přispívaly k šíření myšlnky ženské emancipace, vzdělávání a solidarity, a to jak na národní, tak na mezinárodní úrovni.“[98] Teprve na začátku 20. století se tomuto odvětví začala věnovat umělecká kritika a postupně také političtí reprezentanti evropských demokracií.

V době mezi válkami, kdy se začala řešit role žen a mužů ve společnosti, to byla právě ženská umělecká práce, která byla v mnoha evropských zemích implementována do programu státní reprezentace a procesu budování národní identity. Otázky vztahující se k termínům rod a národ a k jejich vzájemnému vztahu začaly rezonovat také prostředím nově vzniklého Československa, které cítilo potřebu vlastní reprezentace na mezinárodní scéně. V období meziválečného Československa byla nástrojem propagace autonomie a pokrokovosti státu právě kultura a umění, a to především živé umění, jehož úkolem bylo dokázat připravenost ČSR začlenit se mezi ostatní vyspělé evropské demokracie. Pro českou a slovenskou uměleckou scénu byla prezentace v mezinárodním a často i celosvětovém kontextu velkou výzvou.

Během dvacátých a třicátých let se uskutečnilo několik mezinárodních výstav, na nich se aktivně podílely i české a slovenské umělkyně v zastoupení *Kruhu výtvarných umělkyň*. Ve 30. letech se kromě ženských nevládních organizací začaly o ženské umění zajímat oficiální státní orgány mimo jako ministerstvo kultury a osvěty, ministerstvo školství a ministerstvo zahraničních věcí. To, jaký význam začaly přikládat oficiální orgány státní správy ženskému umění, dokládá např. Výstava moderního umění československých žen v Sofii z roku 1936. Zájem o ženské umění jako nástroj státní propagace ze strany nejvyšší státní reprezentace, včetně vlády, dokládají mnohé oficiální dokumenty a publikované recenze.[99].

„Ženské výtvarné umění (...) v někdejším Československu nevystupovalo do veřejných politických rituálů, ani neoslavovalo režimní ideologii. (...) Důležitým nástrojem státní propagandy se tak, poněkud paradoxně, stalo právě pro svou apolitičnostÍ. Státní

[98] PACHMANOVÁ, Martina. *Ženská umělecká emancipace, a(nebo) státní propaganda?: Mezinárodní výstavy českých umělkyň v předválečném československu* (*1930-1939).* In: JAKUBEC, Ondřej (ed.) a Radka MILTOVÁ (ed.). *Umění a politika: sborník 4. sjezdu historiků umění : Brno, 13.-14. září 2012.* 1. vyd. Brno: Barrister,. s. 261
[99] Tamtéž. s. 264

aparát totiž pro vlastní reprezentaci potřeboval apolitického spojence, potřeboval umění, jehož nositelky, jakožto reprezentantky do nedávné doby subalterní skupiny, by sloužily jako doklad jeho demokratičnosti, jež by mu vtiskávalo punc estetické kultivovanosti a moderní kulturotvornosti.“[100]

3.2 Kulturní diplomacie a výtvarné umění v současnosti

Kulturní diplomacie odráží vedle zahraniční politiky státu i prvky jeho vnitřní kulturní politiky a kulturního modelu, který propaguje v zahraničí.[101] Z pohledu vztahu státu a kultury je možné definovat dva odlišné přístupy. Jedním z nich je přístup, v jehož rámci je za kulturu a kulturní vzdělanost obyvatel odpovědný stát. Společnost si vybrala stát a jeho složky, aby se staraly o kulturu. Společnost, lidé, občané platí státu daně, z nichž je na základě přerozdělování kultura následně financována. Tento přístup se nazývá *etatistický* a je typický například pro Francii. Druhý přístup se nazývá *liberalistický*. V jeho pojetí je kulturní sektor ponechán veřejnosti, lidem, soukromým subjektům, kteří si kulturu financují sami, jinými slovy, kultura je financována z vlastních zdrojů. Kultura tedy podléhá tržním mechanismům. Liberalistický přístup je tradiční v anglosaském prostředí, především ve Spojených státech amerických a ve Velké Británii.[102]

Český, resp. československý model popsaný v předchozí části byl jednoznačně etatistický. Po roce 1948 nebylo možné soukromě podnikat, a tak i oblast kultury byla centrálně řízená. Po pádu komunismu, kdy se přešlo na tržní ekonomiku, se začal postupně tržní princip projevovat i v oblasti kultury. Čím dál tím častěji se také objevují tvrzení, přicházející především z řad naší politické reprezentace, že by kultura měla být schopna se financovat sama, resp. po vzoru liberalistického přístupu. To je ovšem

[100] PACHMANOVÁ, Martina. *Ženská umělecká emancipace, a(nebo) státní propaganda?: Mezinárodní výstavy českých umělkyň v předválečném československu* (*1930-1939).* In: JAKUBEC, Ondřej (ed.) a Radka MILTOVÁ (ed.). *Umění a politika: sborník 4. sjezdu historiků umění : Brno, 13.-14. září 2012.* 1. vyd. Brno: Barrister,. s. 268

[101] TOMALOVÁ, Eliška. *Kulturní diplomacie: francouzská zkušenost*. 1. vyd. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008, s. 28

[102] PATOČKA, Jiří. *Hmotná kultura v ekonomické teorii a praxi managementu*. Praha: Oeconomica, 2011, s.6

v našem prostředí problematické, především z důvodu nejistoty ve financování kultury a také proto, že u nás není stále společnost na tuto změnu připravena. Nacházíme se sice v přechodném stavu, kdy stát přestává poskytovat dostatečnou výši finančních prostředků, ale zároveň v soukromém sektoru chybí tradice podporování kulturní činnosti. V USA ani ve Velké Británii neexistuje orgán podobný našemu ministerstvu kultury. Na druhou stranu v těchto anglosaských zemích existuje dlouhá tradice v oblasti kulturní filantropie, která ovšem zase není rozvinutá v našem prostředí. Jednoduše proto, že to z důvodu existence vládního orgánu starajícího se o kulturu nebylo nezbytně nutné. Samotné české kulturní instituce se tedy postupně smiřují s klesajícími příspěvky od státu a zároveň se za provozu učí, jak získávat finance z jiných, než veřejných zdrojů.

Tato současná situace v oblasti kultury odráží tedy i stav současné kulturní diplomacie České republiky. Klesá přísun veřejných financí do oblasti, nedostatek peněz způsobuje, že státní instituce a příspěvkové agentury ministerstev jsou nuceny omezovat svou činnost, ale na druhé straně soukromé instituce a nevládní organizace nemají zatím takovou sílu, prestiž ani dostatek financí ze soukromých zdrojů, aby v zahraniční prezentaci a kulturní diplomacii zastoupily a postupně třeba i nahradily instituce státní.

V následujících podkapitolách se text zaměřuje na analýzu státních a nestátních institucí a organizací a na jejich přínos v kulturní diplomacii ČR z pohledu jejich zaměření na propagaci výtvarného umění.

3.2.1 Vládní koncepce věnující se výtvarnému umění v rámci propagace kultury v zahraničí

K tomu, aby prezentace kultury v zahraničí byla efektivní je podstatné určit a posléze následovat stanovenou strategii, akční plán, nebo koncepci, která více či méně konkrétně definuje priority, zapojené aktéry, cíle, kterých se pokusí dosáhnout a navrhne způsoby realizace. Tento postup je vhodné následovat jak v případě státních, tak soukormých aktérů zapojených do procesu kulturní diplomacie. Prezentaci kultury v zahraničí na oficiální státní úrovni se v našem prostředí věnuje např. Ministerstvo kultury a v rámci veřejné diplomacie se kulturním vztahům věnuje Ministerstvo

zahraničních věcí. Koncepce vypracované jednotlivými resorty státní správy jsou ve svém charakteru většinou velice obecné, zaměřují se na propagaci kultury a kulturní výměnu z velice široké perspektivy. V této části se práce zabývá na vybranými dokumenty a sleduje, do jaké míry a jestli vůbec se tyto dokumenty věnují oblasti výtvarného umění a jeho potenciální roli na poli mezinárodních vztahů, nebo v rámci kulturní diplomacie. Jedním je *Koncepce účinnějšího působení Ministerstva kultury České republiky ve vztahu k zahraničí na léta 2013 – 2018* a druhým vybraným je

3.2.1.1 Koncepce účinnějšího působení Ministerstva kultury České republiky ve vztahu k zahraničí na léta 2013 – 2018

Ministerstvo kultury si je vědomo, že kultura získává důležitý politický, ale také ekonomický význam – tvoří nezanedbatelnou součást HDP a zaměstnává značnou část aktivní populace. Koncepce ve svém úvodu definuje kulturní působení v zahraničí jako instrument k navazování ekonomických vztahů.

Koncepce v úvodu vyjmenovává mnohé charakteristiky kulturní diplomacie, vyzdvihuje skutečnost, že zahraniční kulturní působení přispívá k vzájemnému poznání mezi občany různých zemí a překonává mnohá nedorozumnění, jakožto potenciální zdroje konfliktu, a neopomíjí ani zmínku o zajišťování mírových vztahů. Dokument mimo jiné zmiňuje, že kultura není pouze nástrojem pro dosahování vyšších cílů, politických a hospodářských, ale že i kulturní otázky a budování mezinárodních kulturních vztahů mohou být samy o sobě cílem.[103]

Koncepce reflektuje zásady *Státní kulturní politiky České republiky na období 2009 – 2014*[104] jakož i aktualizaci *Státní kulturní politiky na léta 2013 a 2014 s výhledem na léta 2015 až 2020*[105] a specifické oborové koncepce schválené vládou. Respektuje i východiska zahraniční politiky České republiky definované v *Koncepci zahraniční politiky České republiky*.

[103] Koncepce účinnějšího působení Ministerstva kultury České republiky ve vztahu k zahraničí na léta 2013 - 2018 [online]. In: . Ministerstvo kultury České republiky, 2012 [cit. 2015-12-01]. Dostupné z: http://www.mkcr.cz/assets/zahranicni-vztahy/Zahranicni-kulturni-politika.pdf
[104] usnesení vlády č.1452 ze dne 19.listopadu 2008
[105] usnesení vlády ze dne 9. ledna 2013 č. 7

Dokument si klade za cíl „dát zahraničnímu kulturnímu působení Ministerstva kultury České republiky určitou orientaci, která by byla vodítkem, nebo alespoň nosnou informací pro koncepce dalších subjektů činných v oblasti kultury.“[106] Definováním tohoto cíle je tedy obhájen obecný charakter koncepce, která tak nastavuje velice široký rámec aktivit v oblasti kulturní prezentace ČR v zahraničí.

Struktura Koncepce se skládá z definovaných **východisek, věcných cílů, strategií, priorit a realizačních opatření**. V přílohách doplňuje obsah o seznamy smluv upravující multilaterální i bilateriální vztahy v oblasti kultury, jichž je ČR smluvní stranou.

V části, která definuje *východiska* koncepce, jsou obecně zmíněny tendence v mezinárodní výměně kulturních podnětů a informací. Mezi nimi jsou např. body jako:

- působení nových technologií na zrychlenou výměnu kulturních podnětů a informací;
- vliv médií a kulturních a kreativních průmyslů na kulturní povědomí a ekonomiku;
- dopady politicko náboženských třenicna riziko růstu negativních vztahů mezi kulturami;
- nežádoucí unifikace kultur přejímáním a napodobováním kulturních vzorů a další. [107]

Věcné cíle stanovené v koncepci reflektují snahy Ministerstva kultury ČR o utváření a posilování pozitivního obrazu ČR v zahraničí prezentací jejího kulturního bohatství. Dílčím cílem je mimo jiné také podpora vývozu české kultury jako nástroje pro dosahování obecných cílů české zahraniční politiky, k čemuž by mělo docházet také prostřednictvím využívání nástrojů kulturní diplomacie.[108]

[106] Koncepce účinnějšího působení Ministerstva kultury České republiky ve vztahu k zahraničí na léta 2013 - 2018 [online]. In: . Ministerstvo kultury České republiky, 2012 [cit. 2015-12-01]. Dostupné z: http://www.mkcr.cz/assets/zahranicni-vztahy/Zahranicni-kulturni-politika.pdf
[107] Tamtéž.
[108] Tamtéž.

Ačkoli se Koncepce specificky nevyjadřuje k oblasti výtvarného umění, zavazuje se MK v rámci určení strategických kroků k podpoře interkulturního dialogu a pozitivního obrazu ČR v zahraničí prostřednictvím alespoň několika *specifických aktivit*[109], z nichž je možné vysledovat jejich vazbu na oblast výtvarného umění. Jedná se o:

- participaci ze strany MK ČR na přímých aktivitách subjektů ČR na projektech typu kongresů a konferencí, festivalů, veletrhů, výstavních akcí a na zápůjčkách předmětů kulturní hodnoty,
- mobilitu českých profesionálních i neprofesionálních umělců a
- mobilitou českých sbírek a předmětů kulturního dědictví.

Do těchto a dalších v Koncepci zmíněných strategických výstupů se MK ČR chce zapojovat prostřednictvím různých *realizačních nástrojů*[110]. S ohledem na oblast propagace výtvarného umění v zahraničí to jsou např. :

- aktivity vyplývající z členství České republiky v Evropské unii a mezivládních organizacích,
- právní předpisy, včetně multilaterálních smluv a úmluv a bilateriálních dohod k kulturní spolupráci,
- činnost příspěvkových organizací MK ČR,
- projekty nevládních organizací, občanských a profesních sdružení a podnikatelských subjektů,
- finanční prostředky rozpočtu MK ČR a
- podpůrná činnost orgánů české zahraniční služby, institucí k prosazování kulturních zájmů ČR v zahraničí, a to zejména zastupitelské úřady České republiky, zastupitelské účady ČR při mezinárodních organizacích a Česká Centra.

Z praktického pohledu je nejzajímavější část zmiňující a navrhující různá realizační opatření, kterými je možné dosáhnout účinnější podpory. Koncepce v tomto ohledu,

[109] Koncepce účinnějšího působení Ministerstva kultury České republiky ve vztahu k zahraničí na léta 2013 - 2018 [online]. In: . Ministerstvo kultury České republiky, 2012 [cit. 2015-12-01]. Dostupné z: http://www.mkcr.cz/assets/zahranicni-vztahy/Zahranicni-kulturni-politika.pdf
[110] Tamtéž.

v souvislosti s prezentací umění v zahraničí, navrhuje např. spolupráci mezi aktéry (MZV, MPO, MMR a MK) na výměně klíčových informací umožňujících snadnější komunikaci v napjatých situacích při přípravách dramaturgicky náročných výstavních plánů uměleckých a paměťových institucí či plánů práce odborných institucí v působnosti Ministerstva kultury České republiky. Návrhem v tomto bodě je vytvoření informační a konzultační platformy, jejíž činnost by na základě dohody mezi resorty koordinovala některá z příspěvkových organizací zmíněných resortů.[111]

Zajímavým bodem, lehce sebekritickým k samotnému obsahu Koncepce, je návrh, aby příští strategie připravovaná MK ČR vždy explicitněji uváděla cíle a zájmy daného oboru ve vztahu k zahraničí. Dalším realizačním opatřením je například návrh zintenzivnění zapojení soukromé sféry do prezentace české kultury v zahraničí a propojení uměleckých a podnikatelských aktivit. Za tímto účelem by se mělo více spolupracovat s MPO a Hospodářskou komorou, s nimiž by se zároveň mělo docházet ke sdílení nákladů, a tedy zefektivňování vynaložení státních prostředků.

Ministerstvo kultury České republiky se také přislibuje, že bude usilovat o to, aby nedocházelo ke snižování prostředků grantových programů, z nichž jsou projekty mezinárodní spolupráce financovány.

V dalších bodech realizačních opatření se Koncepce věnuje tématům česko-německé kulturní spolupráce, uvádí seznam podporovaných mezinárodních festivalů konaných na území ČR, zabývá se podporou lidové kultury a vztahem s mezinárodní organziace UNESCO a vyjmenovává, které z kulturních památek ČR jsou na seznamu kandidátských objektů na získání statusu světové památky UNESCO. Z uměleckých oborů se tato část věnuje literatuře, překladatelské činnosti a oblasti filmu. Jedno z opatření také zmiňuje účasti na veletrzích v oblasti perfmorming arts, kam patří především hudební, taneční a divadelní festivaly.

Koncepce se bohužel nevěnuje ani jedninou zmínkou o situaci, nebo plánovaných projektech v oblasti výtvarného umění. Jak je na začátku tohoto dokumentu zmíněno,

[111] Koncepce účinnějšího působení Ministerstva kultury České republiky ve vztahu k zahraničí na léta 2013 - 2018 [online]. In: . Ministerstvo kultury České republiky, 2012 [cit. 2015-12-01]. Dostupné z: http://www.mkcr.cz/assets/zahranicni-vztahy/Zahranicni-kulturni-politika.pdf

jeho cílem je vytvořit jakési vodítko, nebo alespoň nosnou informací pro koncepce dalších subjektů činných v oblasti kultury. Nejspíše se tedy předpokládá, že detailnějšímu rozpracování strategie v oblasti prezentace výtvarného umění se budou věnovat právě ty instituce, které se výtvarným uměním zabývají.

Koncepce zahraniční politiky ČR schválená vládou 20. července 2011 [112] je základním dokumentem Ministerstva zahraničních věcí ČR zabávajícím se zahraniční reprezentací ČR zahraniční politikou, jejímž cílem je „zajišťovat bezpečnost a prosperitu České republiky a jejích občanů a chránit zájmy českých subjektů v zahraničí. Pro dosažení tohoto cíle působí zahraniční politika ve třech základních dimenzích, a to politické, bezpečnostní a ekonomické.“[113]

Koncepce MZV je pro účely této práce významná v tom ohledu, že se věnuje veřejné diplomacii ČR a její kulturní dimenzi. MZV si ve své Koncepci uvědomuje, že význam kultury v současných globalizačních trendech roste a že vedle tradičních nástrojů, jako jsou např. dohody o kulturní spolupráci, jsou v dnešní společnosti využívána také nová média.

Tento dokument se zcela vůbec nezmiňuje o roli umění v mezinárodních vztazích. Část o veřejné diplomacii ČR ovšem určuje, že procesu realizace kulturní dimenze veřejné diplomacie se budou aktivně účastnit zastupitelské úřady a Česká centra v zahraničí, která jsou v současnosti stále nejviditelnějším a nejaktivnějším aktérem kulturní diplomacie České republiky a součástí jejich činnosti je mimo jiné propagace výtvarného umění v zahraničí.

[112] Koncepce zahraniční politiky České republiky [online]. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2011 [cit. 2015-12-02]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/file/675937/koncepce_zahranicni_politiky_2011_cz.pdf
[113] http://www.mzv.cz/file/675937/koncepce_zahranicni_politiky_2011_cz.pdf

3.2.2 Role vybraných uměleckých institucí a organizací v české KD

V návaznosti na kapitolu role uměleckých institucí v mezinárodních vztazích se tato následující část práce zaměřuje na české prostředí a na vybrané instituce, které z podstaty své činnosti prezentují výtvarné umění v zahraničí. Jelikož svou činnost provádějí mimo jiné za účelem budování pozitivní image České republiky v zahraničí, je možné tyto instituce zahrnout mezi nástroje české kulturní diplomacie. Následující odstavce představují nejprve vybrané státní instituce a organizace - *Česká centra, Národní galerii v Praze a Galerii Rudolfinum*. Česká centra, která propagují českou kulturní scénu ve všech tvůrčích odvětvích, včetně výtvarného umění, mají v rámci kulturní diplomacie svou pozici již vybudovanou. Jmenované státní umělecké instituce, ať už sbírkotvorné, nebo tzv. „kunsthalle", tedy instituce, které sbírky netvoří, svým zaměřením nicméně také patří do kulturní diplomacie České republiky. Za nevládní sféru pak byly vybrány instituce, které je do KD možné zahrnout charakterem jejich specificky orientované činnosti. Jedná se o českou pobočku mezinárodní sítě *Tranzit, výstavní prostor Tranzisdisplay, Sorosova centra a Centrum pro současné umění, Meet Factory a Hunt Kastner Gallery*.

Centra české kulturní diplomacie

Česká centra (dále jako ČC) jsou příspěvkovou organizací Ministerstva zahraničních věcí České republiky (dále jen MZV) se samostatnou právní subjektivitou. Ministr zahraničních věcí jmenuje a odvolává generálního ředitele ČC. Ve struktuře MZV patří ČC pod agendu náměstka ministra pro vnější ekonomické vztahy a prezentaci České republiky v zahraničí a řazena jsou se do sekce ekonomické a kulturní. Česká centra jsou nástupnickou organizací Správy zahraničních kulturních zařízení, fungujících do roku 1994 a Správy českých center existující do roku 2004. Statutárním orgánem ČC je generální ředitel, který je každoročně MZV předkládá návrh rozpočtu, návrh činnosti a ostatní strategické dokumenty.[114]

[114] Statut. Č*eská centra* [online]. c 2010 [cit. 2015-11-11]. Dostupné z: http://www.czechcentres.cz/o-nas/statut/

Česká centra v době svého vzniku na počátku devadesátých let nebyla novým projektem české kulturní diplomacie, nýbrž navázala na činnost dříve existujících *Kulturních a informačních středisek (KIS),* která od 50. let minulého století převážně v zemích východního bloku propagovala „socialistickou kulturu a životní styl tehdejšího Československa“ [115]. KIS dala konceptu Českých center strukturální základ. Dle prioritního zájmu české veřejné diplomacie se některá střediska kultury přetvořila, některá z nich se úplně zrušila a některá Česká centra se nově založila. Zájem o rozšíření sítě byl převážně do oblastí západní Evropy, Spojených států amerických a Asie. Síť ČC aktuálně tvoří 22 poboček ve 20 zemích světa.

Pokud vycházíme z předpokladu předpokladu, že KD je součástí diplomacie veřejné, mají Česká centra, jako organizace zaměřená na šíření české kultury v zahraničí, taktéž vliv na veřejnou diplomacii vykonávanou v zahraničí zastupitelskými úřady (ZÚ), se kterými jsou ČC v úzké spolupráci. Česká centra by ideálně měla asistovat ZÚ při plnění jejich zahraničněpolitických úkolů. Mimo to se od ČC očekává přímá komunikace se zahraničním publikem, stejně tak s neziskovými či nevládními organizacemi v zahraničí. Tím se jim dostává „možnost okamžité zpětné vazby, která je jedním ze základních předpokladů úspěšné veřejné diplomacie.“[116]

[115] STAVINOHOVÁ, Jitka. Česká kultura od New Yorku po Tokio [online]. *Mezinárodní politika*. 2007, č. 8, [cit. 2015-10-29]. Dostupné z: http://www.dokumenty-iir.cz/MP/MPArchive/2007/MP082007.cel%E9.pdf

[116] Tamtéž.

Statut Českých center[117] definuje jejich hlavní činnosti. V souladu s koncepcí a prioritami zahraniční politiky České republiky, koncepcí prezentace České republiky v zahraničí a s proexportní politikou vlády České republiky byly jako hlavní stanoveny následující aktivity[118]:

Česká centra:

- prezentují Českou republiku v zahraničí, zejména v oblasti kultury, obchodu, cestovního ruchu a dále zabezpečují účast ČR na světových výstavách,
- zajišťují kvalitní informační servis o České republice,
- podporují vnější ekonomické vztahy a proexportní politiku České republiky,
- spolupracují se státními i nestátními organizacemi ČR za účelem rozvíjení jejich aktivit v zahraničí, jež jsou v souladu se zájmy České republiky,
- na základě předchozího souhlasu ministra zahraničních věcí zřizují česká centra v zahraničí (dále jen ČCZ) a řídí je,
- v zahraničí poskytují veřejnosti informace a další služby, a to i za úplatu,
- šíří v České republice informace o činnosti ČCZ,
- spolupracují s českými i zahraničními kulturními, vzdělávacími a obchodními organizacemi a médii,
- ve vztahu k ZÚ ČR v zahraničí plní funkci zpracovatele plánu a koordinátora nabídky kulturních prezentací a prezentací cestovního ruchu České republiky,
- komplexně spravují nemovitý a movitý majetek České republiky v zahraničí. Tyto úkoly zajišťují a provádějí, pokud je neplní MZV samo, vždy však v součinnosti s ním, nebo není-li jimi pověřena jiná příspěvková organizace.

V roce 2012 byla před nástupem ředitelky Vilmy Anýžové schválena *Strategie činnosti Českých center 2012 - 2015* [119] (dále jen Strategie). Tento dokument definuje prioritní oblasti a strategické cíle na léta 2012 - 2015 a to souhrnně – pokrývá celé období a

[117] Statut. Č*eská centra* [online]. c 2010 [cit. 2015-11-11]. Dostupné z: http://www.czechcentres.cz/o-nas/statut/
[118] tamtéž
[119] Kolegium ministra zahraničních věcí schválilo strategii dne 20. 2. 2012

celou síť ČC a je v souladu s Koncepcí zahraniční politiky ČR z toku 2011. Strategie byla doplněna o roční plány akcí a obsahy projektů a činností.

Analýza stávající situace obsažená ve Strategii hodnotí vliv aktivit ČC na cílové skupiny doma i v zahraničí, do nichž se řadí široká veřejnost, odborná veřejnost, umělci, institucionální partneři, média a podnikatelské subjekty.[120] ČC v současnosti pracují zejména s vlastní zkušeností a znalostí z oblasti kulturní scény, společnosti a odborného prostředí v teritoriích svého působení. Díky pevným osobním kontaktům, které navazují jednotliví ředitelé Českých center v zahraničí (dále ČCZ) je možné prosazovat české projekty i do významných kulturních akcí mezinárodního rozměru. ČC sama sebe považují za „důvěryhodnou, profesionální a otevřenou organizaci“[121]. Otázkou zůstává, zda takto vidí Česká centra i stávající, ale i potenciální noví partneři.

ČCZ získávají know-how o tamější společnosti přes využívání místních sil, rodilých mluvčích, specialistů z mnohých oborů. Kvalitní PR pak ČCZ přináší tisíce mediálních ohlasů ročně. ČC také disponují rozsáhlou databází kontaktů. Vysokou kvalitu akcí jim pomáhá zajistit řada kurátorů, promotérů, komerčních subjektů a poskytovatelů služeb. Díky těmto cenným kontaktům mohou sestavovat týmy lidí, kteří dokážou velice flexibilně zorganizovat akci i mimo vlastní prostory ČC. Přes 50% akcí ročně bývá pořádáno mimo sídelní města v daném teritoriu.[122]

Zlepšení vidí ČC hned v několika oblastech své činnosti. Česká centra disponují kvalitním know-how, kterého by se mohlo využívat více za účelem tvorby strategické prezentace České republiky v zahraničí. K tomu je však zapotřebí rozšíření portfolia komerčních partnerů ČC participujících na zahraniční podnikatelské činnosti. ČC by se ráda také hlouběji zaměřila na silnější podporu exportu kultury, zejména na projekty jako *veletrhy*, *kurátorské a novinářské cesty*, nebo *residenční projekty v prestižních zahraničních institucích*.[123] Na využívání kurátorských a novinářských cest se chce více

[120] *Strategie činnosti Českých center 2012-2015* [online]. Česká centra, 2012, [cit. 2015-11-25]. Dostupné z: http://www.czechcentres.cz/_sys_/FileStorage/download/4/3673/czech-centres.pdf
[121] Tamtéž.
[122] Tamtéž.
[123] Tamtéž.

zaměřit i současný generální ředitel Českých center, Zdeněk Lyčka[124]. Česká centra využívají kurátorských a novinářských cest například při zajišťování mediálního ohlasu a ve snaze nabídnout kvalitní českou kinematografii na mezinárodní filmové festivaly. Zmíněné cesty jsou tedy již zavedenou praxí například v rámci spolupráce Českých center s Mezinárodním karlovarským filmovým festivem. Kurátorské a novinářské cesty jsou využívány za účelem zefektivnění investovaných finančních prostředků. Česká centra raději pokryjí náklady spojené s cestou a pobytem zahraničnímu kurátorovi, uměleckému kritikovi, nebo novináři, než aby např. zafinancovali cestu do zahraničí mnohačlennému souboru, s čímž je často spojen i náklad na převoz a pojištění mnohých objektů (uměleckých artefaktů, kulis, kostýmů, hudebních nástrojů apod.). Zmínění pozvaní profesionálové, často z různých uměleckých institucí, nebo zahraničních periodik, mohou na základě zkušeností následně umělce pozvat do zahraničí ke spolupráci sami.

ČC si mimo jiné kladou za cíl realizovat více projektů ve spolupráci s organizacemi CzechTrade, CzechInvest, CzechTourism, nebo také s Ministerstvem kultury a jeho příslušnými odbory (např. odbor pro UNESCO, mezinárodní spolupráci, média, audiovizi, oddělení pro umění a knihovny, apod.) a jeho příspěvkovými organizacemi.

V neposlední řadě je vhodné zmínit, že ČC se pokusí zabránit *jednostranné profilaci* přístupů osobností na ředitelských postech ČCZ k tvorbě programu. Přístupy některých ředitelů jsou občas výrazně zaměřeny na jeden obor, ať už z důvodů vlastního zájmu, nebo z důvodů pozadí své předchozí profesní zkušenosti. Na místo ředitele ČC bývá občas vybrán odborník přicházející z prostředí uměleckých oborů, nebo naopak profesionální diplomat, který, přirozeně, inklinuje na základě svých zájmů a zkušeností k podpoře svého oboru. Je tedy úkolem především Ústředí Českých center diverzifikovat činnost center a garantovat působení napříč obory.

[124] Zdeněk Lyčka, nový šéf Českých center, přešel grónský ledovec a napsal o tom knihu. Jakou strategii chce prosazovat? [online]. Česká rozhlas, 2015 [cit. 2015-12-09]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/krajane/clanky/_zprava/zdenek-lycka-novy-sef-ceskych-center-presel-gronsky-ledovec-a-napsal-o-tom-knihu-jakou-strategii-chce-prosazovat--1527143

Národní galerie v Praze a její ambice v zahraniční spolupráci

Misí[125] Národní galerie (NG), nejvýznamnější sbírky výtvarných děl v České republice s více než 200letou tradicí, je shromažďovat, evidovat, studovat, vystavovat, publikovat a zprostředkovávat umělecká díla všech výtvarných oborů od antiky až po současnost, domácím i zahraničním návštěvníkům. Národní galerie svou nabídkou stimuluje zájem o výtvarné umění a vizuální kulturu na národní i mezinárodní úrovni, rozvíjí kreativní dovednosti jednotlivců a duchovně obohacuje celou společnost, čímž pomáhá utvářet smysl pro toleranci a porozumění.

Podle ustanovení par. 3 zákona č.148/1949 Sb. O Národní galerii v Praze, podléhá Národní galerie Ministerstvu kultury ČR, které je ve vztahu k NG zřizovatelem. NG reprezentuje Českou republiku v zahraničí v oblasti kulturního dědictví a prezentuje trendy v umělecké tvorbě a vedoucí osobnosti na domácí umělecké scéně v mezinárodním kontextu.

Koncepce rozvoje Národní galerie v Praze na léta 2015 – 2020[126] klade významný důraz na rozšíření mezinárodní spolupráce, která byla v posledních době zúžena především na zápůjčky hlavního sbírkového fondu. Generální ředitel NG, Jiří Fajt, autor dokumentu, zdůrazňuje, že v tomto ohledu musí NG významně přepracovat strategii a nastartovat spolupráci s prestižními mezinárodními organizaci na rovnocenné vědecko-výzkumné bázi. Měly by být vytvořeny mezinárodní kurátorské týmy, které budou aktivně zpracovávat výzkumné úkoly, jejichž výsledkem budou výstavní, ediční i restaurátorské projekty prezentované nejen v ČR, ale i v zahraničí. Pro tyto účely by měly být navázány kontakty s muzejními i akademickými institucemi v regionu střední Evropy, v zemích EU, USA, Japonsku nebo Číně.

Důležitým prvkem směřování instituce v následujících pěti letech má být podpoření aktivit na mezinárodní muzeologické scéně, např. ve spolupráci s *International Association of Curators*, což by mělo zaručit větší povědomí o NG na mezinárodní

[125] FAJT, Jiří. Koncepce rozvoje Národní galerie v Praze na léta 2015 - 2020 [online].Národní galerie v Praze. 2015 [cit. 2015-12-05].Dostupné z: http://www.ngprague.cz/userfiles/filemanager/files/koncepce_rozvoje_ng_na_roky_2015-2020.pdf
[126] Tamtéž.

scéně a rovněž mohlo umožnit navázat spolupráci nebo vyjednat výměnu s předními světovými uměleckými institucemi. NG chce v blízké budoucnosti vstoupit do celosvětového programu artist-in-residency, který umož- ňuje výměnu umělců. Residenční programy pro umělce nejsou v našem prostředí zatím zcela zdomácnělé. Kvůli jejich finanční náročnosti se jim věnuje pouze velmi malý počet českých institucí[127].Se zahraničními partnery má v plánu NG připravovat edukační program pro kurátory, který by měl zkvalitnit kurátorské schopnosti nejen vlastního týmu NG, ale i dalších organizací.

Zintenzivnit by se měla i spolupráce s Českými centry, která aktivně pomáhají při propagaci v zahraničí, a rovněž s tradičními partnery - zahraničními kulturními instituty - Francouzským institutem, Goethe institutem nebo Italský institutem v Praze.

Galerie Rudolfinum – kunsthalle mezinárodního formátu?

Poslední z vybraných státních uměleckých institucí buduje vztahy se zahraničím především přostednictvím jakési *obrácené kulturní diplomacie*, skrze import mezinárodně uznávaných umělců a jejich děl. Díky programu Galerie Rudolfinu je široká česká i zahraniční veřejnost seznamována s novými tématy, která jsou na domácí i mezinárodní úrovni momentálně aktuální. Skrze výtvarné a vizuální umění.

Galerie Rudolfinum je státní instituce financovaná Ministerstvem kultury České republiky.[128] Galerie vznikla k 1. 1. 1994 v rámci České filharmonie, která sídlí v budově Rudolfina. GR tvoří samostatnyé hospodářskyé středisko České filharmonie.[129]

Základem galerie je její výstavní koncepce a forma nesbírkové instituce, která se programově zaměřuje na prezentování současného českého a zahraničního výtvarného umění. Díky orientaci na mezinárodní autory a důsledné spolupráci v mezinárodním kontextu dospěla v našem prostředí instituce, které se podařilo vytvořit otevřený komunikační prostor, čímž přesáhla vlastní výstavní rámec. Vedle výstavních projektů se GR věnuje vydavatelské činnosti, organizaci seminářů a přednášek a produkci

[127] z pražských např. Meat Factory Davida Černého
[128] Zpráva o činnosti 2014 [online]. Galerie Rudolfinum. Praha., 2014 [cit. 2015-12-03]. Dostupné z: http://www.galerierudolfinum.cz/cs/page/galerie-rudolfinum#prilohy
[129] Tamtéž.

hudebních a filmových představení v rámci bohatého doprovodného programu. V neposlední řadě v galerii probíhá také edukativní a lektorská činnost. Významný přínos galerie má při prezentaci světové výtvarné scény v individuálních i skupinových projektech.

Cílem takto koncipované výstavní činnosti je uvést české publikum do aktuálního vývoje současného umění, k čemuž dochází v rámci spolupráce s mnoha zahraničními institucemi. V roce 2014 byla ke spolupráci přizvána například londýnská Hayward Gallery, berlínská Kuckei+Kuckei Gallery nebo Museum der Moderne v Salzburku. Management a kurátorské vedení GR pracuje na zapůjčování uměleckých děl i s řadou soukromých sběratelů.. Výstavní projekty jsou obvykle velice mediálně úspěšné, především díky svému charakteristickému a velkorysému kurátorskému přístupu, architektonickému zpracování prostoru galerie i vysoké produkční náročnosti.

Ostatní – Tranzit

Úspěšných projektů, za nimiž nestojí stát, ale naopak nějaká soukromá iniciativa, a které dosáhly již určitého mezinárodního uznání a věhlasu, je i v oblasti umění ve světě poměrně dost. Jedná se o umělecké sbírkotvorné instituce, galerie výtvarného umění, nebo akce typu uměleckých veletrhů a jiné přehlídky. V našem prostředí, kde zatím stále převažují umělecké instituce ve správě státu nebo měst, však také vznikají mnohé nestátní projekty, které zapojují umění do svého programu.

Vybrané instituce mají každá nějakou vazbu na mezinárodní prostředí. Je však o nich možné říci, že jejich aktivity mají kulturně-diplomatický charakter?

Tranzit je nezávislá síť center, která od roku 2002 působí v Rakousku, Maďarsku, na Slovensku, v České republice a od roku 2012 v Rumunsku. Síť má polycentrickou strukturu složenou z autonomních lokálních center Tranzit, která spolupracují napříč hranicemi – hranicemi mezi národy, jazyky, médiálním prostorem, odlišnou mentalitou a historií.[130]

[130] About. [online]. Tranzit. 2014 [cit. 2015-12-04]. Dostupné z: http://cz.tranzit.org/en/about/

Každý z Tranzitů funguje v podmínkách svého prostředí a pracuje s tématy plynoucími z lokálního kontextu. Zaměřují se primárně na projekty současného umění ve střední Evropě. Tranzity se liší volbou formátů a metod, v jejichž rámci připravují svůj program. Centra Tranzit vytvářejí dynamickou mezioborovou platformu, která inspiruje k dialogu mezi umělci, kurátory, kritiky a dalšími uměleckými profesemi na straně jedné a veřejností na straně druhé. Výstavní koncepty doplňují časté přednášky, diskuse, publikace, ale také výzkum, a edukační činnost.[131]

Činnost center Tranzit je pro účely této práce podstatná především v tom, že se zaměřuje na témata spjatá s politickou transformací států střední Evropy v 90. letech. Věnují se prezentaci umělecké tvorby od šedesátých let minulého století do současnosti, především pak autorům, jejichž tvorba byla během totalitního režimu nějakým způsobem omezována, nebo dokonce zakázána. Zpochybňováním mnohých vzorových příběhů ze nedávné historie se snaží o vytvoření debaty, v niž se budou diskutovat politická a společenská témata prostřednictvím uměleckých a intelektuálních projevů.

Proces transformace je jedním z velkých témat Tranzitu. Skrze umělecké výstavy a doprovodné přednášky, ať už lokálních či zahraničních odborníků a umělců, se tato centra snaží o kritiku a zhodnocení kompletní reformy všech společenských vstev od 90. let do současnosti. Tranzit je navíc zapojen do četných vedlejších projektů jako je např. pražský Monument Transformace, dále pak do aktivit Společnosti Júlia Kollera v Bratislavě a Vídni, Svobodné školy umělecké teorie a praxe v Budapešti, nebo do projektu Manifesta 8 v Murcii.

Hlavní finanční podpora přichází od ERSTE Foundation, která je členem ERSTE Bank Group.

Centrum Tranzit v České republice se v roce 2006 spojilo s galerií Display a vznikl **Tranzitdisplay**, prostor v Dittrichově ulici na Praze 2. Takto blízká spolupráce mohla být započata především díky tematicky i koncepčně podobně laděnému zaměření obou organizací. Je to organizace s mezinárodním programem, který sleduje současné

[131] About. [online]. Tranzit. 2014 [cit. 2015-12-04]. Dostupné z: http://cz.tranzit.org/en/about/

tendence v umění, v kultuře, v každodennosti.[132] Od začátku byl projekt tranzitdisplay určen odborné veřejnosti a široké laické veřejnosti. V loňském roce se vedení v komunikaci zaměřilo na tu část publika, které není běžně tolik zvyklé chodit do galerií.[133] V roce 2014 bylo na základě předem stanoveného plánu realizováno celkem 5 dlouhodobých výstav a doprovodný program (přednášky, diskuze či promítání) se konal dvakrát až třikrát během každého týdne roku.

První výstavou roku 2014 byla výstava známé ruské výtvarné skupiny Chto Delat. Na výstavě se autoři výstavy pokusili vyjádřit k tématu antikomunismu, které v české společnosti od revoluce je důležitým postojem. „Chto Dělat i v diskuzi hájili účelovost používání stanovisek antikomunismu zastírajících vážnost důležitějších sociálních a politických otázek společnosti.“[134]

Další byla realizována výstava levicově orientovaných intelektuálů skupiny *Raqs Media Collective* z indického Díllí, kteří se řadí mezi nejznámější umělce a kurátory z asijského kontinentu. Výstavou zprostředkovali vhled do postkoloniálních teorií a českému publiku přiblížili současný indický společenský kontext. Tranzitdisplay uvedl např. i *Loulou Cherinet ze Stockholmu a Adis Adeby*, umělkyni věnující se otázce rozdílů mezi Evropou a Afrikou ve smyslu kulturních odlišností, ale i přes to existující univerzálnosti lidských tužeb. Poslední výstavou za rok 2014 byl projekt *Trinh Minh-ha*, vietnamské dokumentaristky a teoretičky postkoloniálního myšlení, která se věnuje vedle role žen a jejich postavení ve společnosti také životu migrantů do ČR.

Tranzitdisplay svou nabídkou oslovuje mimo jiné i mladé publikum, které má možnost získat přehled v mnoha otázkách současného umění a naučit se vnímat výtvarné umění. Přístup galerie je v některých ohledech experimentální a poměrně náročný, managment se snaží přinášet to nejprogresivnější, co ve světě širokého kontextu umění odehrává.

[132] Prohlášení [online]. Tranzit, 2006 [cit. 2015-12-04]. Dostupné z: http://www.tranzitdisplay.cz/cs/prohlaseni

[133] *Display: Závěrečná zpráva* 2014 [online]. Tranzit, 2014 [cit. 2015-12-04]. Dostupné z: http://www.tranzitdisplay.cz/sites/default/files/vyrocni_zprava_display_2014.pdf

[134] Tamtéž.

Sorosova lekce filantropie

George Soros, byl americký podnikatel a finančník maďarského původu, který od sedmdesátých let minulého století svůj majetek získaný finančními spekulacemi vkládal do podpory svobodomyslných aktivit v zemích s totalitním režimem. Na základě kontaktů s osobnostmi z oblasti výtvarného umění (např. také s Medou Mládkovou) se tento mecenáš rozhodl svou podporu zaměřit také na uměleckou tvorbu. V roce 1992 tedy byla z iniciativy George Sorose v Budapešti založena síť dvaceti center pro současné umění nazývána SCCA Network. Sídla center byla v hlavních městech bývalých komunistických zemí střední a východní Evropy. Ředitelé těchto centrech se pak na společné konferenci v New Yorku měli možnost seznámit s provozem uměleckých institucí. Pro většinu zúčastněných z bývalých komunistických zemí byl příval nových informací o fungování uměleckého světa, řízení velkých muzeí, soukromých galerií i mladých alternativních center velice cenný.[135]

Jednou z činností center bylo zprostředkovávání tvůrčích pobytů umělců ze zemí SCCA Network. Centra tak dostala příležitost navázat kontakt s renomovanými uměleckými centry v USA. Docházelo k oboustranné výměně, pražská pobočka SCCA vysílala české a přijímala k několikaměsíčním pobytům americké umělce.

Od roku 1998 zahájilo pražské centrum vlastní program tvůrčích pobytů, který se realizoval v pražském domě v Jelení a v čimelickém zámku Karla Schwarzenberga, který byl k těmto účelům v pronájmu. Mezi lety 1999–2002 zajistilo pražské centrum dvouměsíční pobyty pro 150 zahraničních umělců.[136]

Jednou z hlavních myšlenek George Sorose bylo povzbudit svobodnou uměleckou činnost v bývalých komunistických státech a nadchnout pro mecenášství a filantropii lokální finanční elity, které by měly jeho iniciativu financování kultury postupně převzít. Od roku 1997 se tedy začaly objevovat signály o plánovaném ukončení podpory. K tomu došlo v roce 2002. V rámci zakotvení SCCA Praha do právního rámce

[135] HLAVÁČEK, Ludvík. Sorosovo centrum současného umění. Atlas Transformace [online]. 2010 [cit. 2015-12-01]. Dostupné z: http://www.monumenttotransformation.org/atlas-transformace/html/s/sorosovo-centrum/sorosovo-centrum-soucasneho-umeni.html
[136] Tamtéž.

českých zákonů byla vytvořena instituce Nadace pro současné umění Praha (NSU Praha), která převzala program grantů. NSU Praha založila **Centrum pro současné umění, o. p. s**., které převzalo realizaci programů a navázalo na výše popsanou činnost SCCA centra. Centrum pro současné umění Praha je financováno formou každoročních žádostí o granty. Centrum sídlí v blízkosti Strossmayerova náměstí v Praze 7, kam se v nedávné době přestěhovalo. Součástí centra je veřejně přístupná knihovna. [137]

Centrum rozhodně potřebuje silnější PR, aby se o jeho aktivitách dozvěděla širší veřejnost. Zájem veřejnosti by mohl přitáhnout pozornost i potenciálním partnerům ochotným centrum finančně podpořit.

Alternativní kulturní diplomacie

Umělec David Černý je ve společnosti proslulý svým sarkasmem, poněkud drsným humorem a ostrými názory na mnohá společesnká i politická témata. Po jeho úspěších v zahraničí, kde má umělec své ateliéry, by možná málokdo řekl, že se Černý usadí v Praze a bude se naplno věnovat nejen své umělecké tvorbě, ale založí centrum, které během několika let získá mezinárodní věhlas. Smíchovská **MeetFactory** (dale MF) je neziskové mezinárodní centrum současného umění, jehož posláním je "iniciovat dialog mezi jednotlivými žánry a zpřístupňovat dění na současné umělecké scéně nejširší veřejnosti"[138] . MeetFactory byla Davidem Černým založena v roce 2001 v pražských Holešovicích, odkud se přestěhovala na Smíchov, kde v netradičním prostoru nevyužívané budovy obnovila svou činnost v roce 2007. MF svůj program plní především akcemi postavených na živém umění, v rámci něhož návštěvníkům zprostředkovávají kontakt s mezinárodními umělci.

Program MF se skládá ze čtyř dramaturgických linií. Hudební program a divadelní program doplňují tři galerie, které poskytují prostor pro setkávání místní a mezinárodní umělecké scény. **Galerie MeetFactory** se zaměřuje na originální kurátorské projekty, v

[137] Statut společnosti Centrum pro současné umění [online]. Nadace a Centrum pro současné umění, 2000 [cit.2015-11-01]. Dostupné z: http://cca.fcca.cz/fileadmin/user_upload/CENTRUM/O_centru/Statut/statut.pdf

[138] O nás [online]. MeetFactory, 2007 [cit. 2015-12-01]. Dostupné z: http://www.meetfactory.cz/cs/meetfacademy

Galerii Kostka jsou pořádány výstavy začínajících i etablovaných umělců a **Galerie Zeď**, umístěná na boční fasádě budovy MF, představuje netradiční velkorysý formát pro realizace, které přesahují klasické formy street artu. Kulturně diplomatickým prvkem MeetFactory je jejich *mezinárodní rezidenční program*, který je v současnosti největším českým ateliérovým programem pro zahraniční umělce. Residenční programy, které zprostředkovávají zahraniční výměnu mezi uměleckými institucemi jsou formou, která není v našem prostředí ještě zcela zažitá a využívaná. "MeetFactory disponuje patnácti ateliéry, které ročně užívá více než třicet vizuálních umělců, kurátorů, hudebníků, divadelních režisérů nebo spisovatelů."[139] Vedle zmíněného dramaturgického zaměření se MeetFactory orientuje na *vzdělávací projekty*, které veřejnosti umožňují účastnit se napříč žánry nových formem setkávání se současným uměním.

Galerista – kulturní diplomat

Poslední z vybraných nestátních organizací je velice inspirativní projekt, který dokazuje, že dobrý obchodník musí být tak trochu diplomat a dobrý diplomat zas trochu obchodník. **Hunt Kaster Gallery** na pražském Žižkově je projekt dvou úspěšných žen, původem ze Spojených států amerických a Kanady, které se do České republiky přestěhovaly na počátku 90. let. Katherine Kastner, jedna ze zakladatelek galerie, přišla do Čech z USA, kde vystudovala ekonomii a pracovala pro bankovní instituce. Zkušenosti s vedením galerie získala při práci pro Galerii Kampa a galerii Futura. V roce 2016 galerie oslaví 10 let své existence.

Katherine Kastner i Camille Hunt těží ze svých vazeb na zahraničí, především na stále největší trh s uměním, který se nachází v New York City[140]. Bez etablovaných a uznávaných galeristů a kurátorů, bez významných úspěchů na evropské umělecké scéně, nebo bez vlastních velice cenných kontaktů je pro českého umělce téměř nemožné se v New Yorku, Mecce výtvarného umění, prosadit. Proto Hunt Kastner Gallery představují velice silného prostředníka a zprostředkovatele příležitostí pro české umělce. Obě vedoucí osobnosti galerie mají velice silné osobnostní kouzlo, i

[139] O nás [online]. MeetFactory, 2007 [cit. 2015-12-01]. Dostupné z: http://www.meetfactory.cz/cs/meetfacademy
[140] Art Market Information [online]. Art Market [cit. 2015-11-20]. Dostupné z: http://www.artmarket.com

vyjednávací schopnosti, které je jejich devízou při navazování nových kontaktů a spoluprací. Díky Hunt Kastner se mají vybraní umělci možnost prezentovat na světových přehlídkách výtvarného umění jako jsou Art Basel nebo Armory Show. Významným úspěchem je například zapojení umělkyně Evy Koťátkové do výběru umělců na Trienále v newyorském New Museum, které by svým významem na umělecké scéně se dalo v našem kontextu přirovnat např. DOX Centru současného umění v Praze. Dalším a jistě ne posledním je úspěch fotografa Zbyňka Baladrána[141], kterého si v zastoupení galerie Hunt Kastner vybralo Museum moderního umění v New Yorku (MoMA) do skupinové fotografické výstavy. O tom, že se Hunt Kaster české veřejnosti snaží zprostředkovávat kontakt i se zahraničím svědčí např. aktuální výstava maďarské umělkyně Dory Mauer.

Závěrem této kapitoly, jejíž značnou část tvoří příklady institucí a jejich aktivit, vice či méně v souladu s principy kulturní diplomacie, se nabízí zhodnocení toho, jak se v našem prostředí daří státním i nestátním institucím dělat kulturní diplomacii.

V prostředí institucí zabývajících se výtvarným uměním je stále možné vysledovat, z pohledu kulturní diplomacie, silnější převahu státních institucí, nad nestátními. Dopady kulturně-diplomatických aktivit je, jak potvrzuje závěr první kapitoly, téměř nemožné měřit. Není možné jednoznačně určit, zda desítky uměleckých residenčních výměnných pobytů zajišťovaných alternativní MeetFactory jsou větším nebo menším úspěchem na poli kulturní diplomacie, než zapůjčení několika gotických děl Národní galerií v Praze Metropolitnímu muzeu v New Yorku. Některé soukromé umělecké instituce, ačkoli z jejich zaměření a aktivit jednoznačně vyplývá, že zapadají do konceptu kulturní diplomacie, ani netuší, že vůbec nějakou kulturní diplomacii svými aktivitami vykonávají. Jediným subjektem vědomým si svou roli v kulturní diplomacii České republiky jsou Česká centra, která za tím účelem byla zřízena. Jako vládní agentura jsou tedy stále nejsilnější, především v tom, že kulturní diplomacii dělají řízeně, cíleně a podřizují charakter a zaměření svých aktivit právě těm cílům, které jsou stanoveny v mnoha existujících definicích a pojetích kulturní diplomacie. Ve státní správě jsou to navíc dva resorty, které se, každý podle svého zaměření, zabývají kulturou v

[141] News [online]. Hunt Kastner [cit. 2015-11-25]. Dostupné z: http://huntkastner.com/new/news/

mezinárodních vztazích, nebo kulturními zahraničními vztahy. Jejich příspěvkové organizace se tedy mají o co opřít a na čem začít stavět. Pokud pak jejich strategie bude obsahovat prvky slučitelné s body v jednotlivých vládních Koncepcích, tak tyto instituce pro tyto aktivity získají podporu. Z pohledu strategického, finančního a institucionálního zázemí jsou státní umělecké instituce v kulturní diplomacii silnější.

Nicméně tak to nemusí být věčně. Naše společnost se postupně mění z ryze etatistické na částečně liberalistickou, široká veřejnost se učí, že kulturu je nutné finančně podporovat (např. prostřednictvím crowdfundingových platforem, které v současné době jsou pro mnohé kulturně i jinak orientované projekty velice populárním a zároveň účinným způsobem získávání financí) a společnost dokáže na poli kultury čím dál tím více oceňovat iniciativy jednotlivců, nebo soukromých subjektů.[142]. U nestátních organizací však nejspíš vždy bude převládat snaha podporovat vlastní zájmy a budovat jméno své instituce, než že by cítily, že mají napomáhat budování pozitivní image České republiky v zahraničí.

Záleží pak na jejich postoji k možným nabídkám spolupráce na projektech, v nichž by státní organizace, jejich zřizovatelé nebo politická reprezentace přímo oslovila některé soukromé instituce, aby společně dosáhli určitých kulturně-diplomatických cílů.

[142] vypovídají o tom údaje o zájmu fanoušků na sociálních sítích. Co se Facebooku týče, MeetFactory má více než 42 tisíc odběratelů, Hunt Kastner a Tranzitdisplay přesáhli hranici 2,5 tisíc. Zato státní instituce, Národní galerii – Veletržní palác sleduje necelých 1900 uživatelů Facebooku a Česká centra ještě méně, přibližně 1630 facebookových fanoušků.

4 České výtvarné umění v New Yorku

Newyorská umělecká scéna má v oblasti výtvarného a vizuálního umění výjimečné postavení. „Přibližně 60 let udává světový standard na poli výtvarné kultury. Je to dlouhodobý trend, který se započal po druhé světové válce, kdy New York vystřídal vůdčí postavení Paříže.“[143] I v době globalizace a částečné decentralizace si New York stále zachovává ve světě důležité postavení. Sídlí tam přední světové galerie, muzea a instituce, pořádají se významné veletržní přehlídky a v neposlední řadě v New Yorku žije koncentrované množství vůdčích sběratelů a filantropů, kteří dohromady tvoří mezinárodní uměleckou komunitu. V New Yorku je v současnosti přibližně 700 galerií, z toho více než 300 v galerijním distriktu Chelsea, zbytek se dělí do dalších oblastí Soho, Midtown, Upper East Side a Williamsburg v Brooklynu.[144]

Zastoupení českého vizuálního umění v newyorském uměleckém provozu je v současnosti minimální. Důvodů pro tuto situaci je řada. Prezentace současného českého umění není součástí žádného významného trendu. V Čechách také v poslední době nevzniklo žádné vyhraněné hnutí, které by na sebe upozornilo. Na české výtvarné scéně, nicméně v současné době dozrála nová generace umělců, která má co nabídnout mimo svůj region. S nimi by bylo možné začít pracovat a představit jejich tvorbu. Jedná se o jména jako Tomáš Spevák, Tomáš Jetela, Tomáš Tichý, Samuel Paučo, Jan Poupě, nebo Tomáš Němec.

Pro nejznámější newyorské galerie v Chelsea Gallery District platí, že přijmou pouze umělce, kteří mají za sebou kariéru v Evropě a mají silný potenciál pro další růst.[145] Za posledních 20 let uspělo pouze několik umělců: Ján Mančuška a Jiří Kovanda, Miroslav Tichý, Daniel Pitín a Josef Bolf.

[143] NIKLOVÁ, Pavla. ČESKÉ CENTRUM NEW YORK. *Teritoriální zprávy: Vizuální umění*. New York, 2014
[144] tamtéž
[145] Z osobního rozhovoru s programovou manažerkou Českého centra v New Yorku Kristýnou Milde, ze dne 13.6.2014.

Ve velkých muzeích je šance na spolupráci nepatrně vyšší a zájem vzniká ve chvíli, kdy Češi mohou být součástí širších tematických celků. Jako například Ján Mančuška v Rothschildově sbírce MoMA, Jiří Kovanda a Kateřina Šedá na výstavách v New Museum, projekt organizace Tranzit: *Report on the Construction of a Spaceship Module* taktéž v New Museum.[146]

V instituční oblasti se spolupráce odvíjí především od znalostí a zájmu kurátorů, což je potenciální oblast pro další rozvoj. Zde České centrum může sehrát důležitou roli podporou kurátorských cest do ČR, podporou výzkumu a partnerstvím na důležitých projektech.

Tato kapitola se ve svých následujících podkapitolách zaměřuje na úspěšné projekty, činnosti organizací a aktivity jednotlivců, kurátorů, nebo samotných umělců, kteří v new Yorku uspěli a daří se jim tedy díky zájmu médií budovat dobré jméno České republice. Tato část se zaměří na aktivity Českého centra, na projekt organizace Tranzit, představí práci konkrétních kurátorů působících mezi Českou republikou a New Yorkem a na závěr se zaměří na tvorbu Petra Síse, který, ač nevědomě, svými úspěchy vykonává funkci kulturního diplomata ČR.

4.1 České centrum New York a jeho přístup k výtvarnému umění

Jedním z nejaktivnějších míst, kde se pravidelně konají mnohé kulturní akce, včetně výstav českého výtvarného a vizuálního umění je v New Yorku České centrum. Programové zaměření na propagaci výtvarného umění však ovlivňují mnohé faktory. Jedním je kapacita a možnosti výstavních prostorů v budově centra, dalším je zájem newyorské veřejnosti o české výtvarné umění, a tedy otázka, zda nabídka galerie má šanci přilákat velké množství zájemců a v neposlední řadě je to pak faktor lidský, a tedy osobnost ředitele centra a jeho preferencí v dramaturgickém zaměření programu.

[146] NIKLOVÁ, Pavla. ČESKÉ CENTRUM NEW YORK. *Teritoriální zprávy: Vizuální umění*. New York, 2014

České centrum New York bylo založeno v roce 1995 a roku 2008 se společně s Generálním konzulátem ČR a Bohemian Benevolent & Literary Association (BBLA) přesídlilo do **České národní budovy – The Bohemian National Hall** (dále BNH). „ Česká národní budova je využívána na prezentaci české kultury, obchodu a turismu v USA a představuje významný symbol bývalého i současného krajanského života v New Yorku.“[147] České centrum New York má to štěstí, že může využívat tuto architektonicky velice výjimečnou budovu, kterou spravuje *Generální konzulát České republiky v New Yorku*. Budova se nachází v rezidenční čtvrti na Upper East Side, v místě, kde se při osidlování New Yorku vytvořila jakási česká čtvrť[148]. Tato čtvrť nebyla větší než několik málo bloků přibližně na úrovni 73. ulice mezi 3. a 1. avenue.

Poměrně početná česká komunita dala vzniknout České Národní budově v roce 1897. Honosná pětipatrová budova se na dlouhou dobu stala centrem českého společenského života. Po druhé světové válce se však na místě původních nízkopodlažních činžovních domů začínají stavět mrakodrapy a s jejich výškou rostou i náklady na život na Upper East Side. Češi se tedy začali přesouvat do čtvrtí jako Queens, Astoria nebo dále na Long Island. Dnes žije v okolí České národní budovy přibližně stovka Čechů[149]. Odliv českých emigrantů z Manhattanu málem zavinil i zánik Národní budovy. Budova byla ale řádně zrekonstruována, grafická úprava interiéru byla zrealizována podle návrhu českého prestižního grafického Studia Najbrt.

České centrum tak může využívat veškeré prostory, mezi něž patří *kinosál* v přízemí, vlastní *zázemí s knihovnou a galerii* v prvním patře, *galerii/reprezentativní sál a prostory knihovny* organizace BBLA ve druhém patře, hudební/taneční sál s pódiem vhodným i pro menší scénická představení ve čtvrtém patře, nebo terasu na střeše, která je upravená pro letní akce jako promítání nebo recepce.

---

[147] O nás. *České centrum New York*, [online]. c 2009. [cit. 2015-11-18]. Dostupné na: http://new-york.czechcentres.cz/cs/o-nas/

[148] http://www.dvoraknyc.org/history-of-the-bohemian-national-hall/

[149] USA: Česká národní budova v New Yorku. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, [online]. 2008 [cit. 2015-09-18]. Dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/budovy_architektura/nase_budovy_v_zahranici/usa_ceska_narodni_budova_v_new_yorku_a.html

Na využívání prostor mimo zázemí ČC a galerie se musejí shodnout v přípravách svých programů všechny organizace se sídlem v Národní budově, a tedy České centrum, Generální konzulát České republiky v New Yorku, Bohemian Benevolent & Literary Asociation a Czech Invest. Tyto organizace musí zkoordinovat svůj program a využívání prostorů v budově s externími soukromě pořádanými akcemi, díky nimž je budova schopna být rentabilní.

Meze a příležitosti prezentaci výtvarného umění v ČC NY

Dispozice budovy jsou pro prezentaci výtvarného umění ve srovnání s podmínkami některých ostatních evropských kulturních institutů doslova přepychové. Výtvarnému umění je věnována galerie typu *white cube,* což je termín teoretika Briana O'Doherty, popisující výstavní prostor o čtyřech bílých zdech bez oken. Koncept white cube však v případě galerie Českého centra v New Yorku „narušuje" prosklenný předěl mezi prostorem galerie a foyer před výtahy, který tak prostor ochuzuje o jednu plnohodnotnou výstavní stěnu. Zároveň je galerie předělena dvěma nosnými sloupy a v zadní části se nachází točité schodiště vedoucí do přízemí. S těmito prvky ale umí kurátorský a produkční tým Českého centra New York při instalacích velmi dobře pracovat. Galerie se ovšem skládá pouze z jedné místnosti, tudíž se musí brát ohled na vystavované množství, velikost artefaktů, případně je nutné rozsáhlejší výstavy řešit využitím i dalšího galerijního prostoru o patro výše.

Rozvržení interiéru pro účely vytváření kvalitních výstavních konceptů je tedy přijatelné. Bohužel je však nutné podotknout, že **umístění BNH** na pomyslné muzejní a galerijní mapě není zcela ideální.

Pro galerie, stejně jako např. pro komerční projekty, je důležité, aby se koncentrovaly poměrně blízko sebe, aby tedy zákazník, v tomto případě návštěvník, měl možnost výběru, případně aby mohl navštívit v rámci jednoho časového úseku více galerií. Relativně nejbližším muzejním a galerijním distriktem je Českému centru New York tzv. *Muzejní míle*, jejíž součástí je např. *Metropolitní muzeum* nebo museum *Guggenheim*. Ta je ovšem i tak od ČC NY vzdálená přibližně 20 -30 minut, od stanic veřejné dopravy na stranu zcela opačnou. Jelikož v přímé blízkosti ČC NY není žádná

další kulturní instituce, je tedy úkolem vedení ČCNY, aby dbali na vysokou atraktivitu programu a vytvářeli kvalitní PR kampaně, které dostatečně motivují návštěvníky k výběru právě galerie Českého centra New York.

Výhodnou pozicí pro výstavní prostor je zmiňovaný např. Chelsea Gallery District. Měsíční nájmy průměrně velké galerie se v této velice populární čtvrti Manhattanu pohybují okolo 40.000 dolarů[150].

Českému centru NY při prezentaci výtvarné tvorby by jistě prospělo, kdyby se v jejím okolí rozvinula galerijní činnost, stejně jako se to děje v mnoha dříve poměrně nepopulárních, ale dnes mladými lidmi se plnících čtvrtích v oblasti dolního Manhattanu. Nabízí se také možnost inspirovat se např. takovým projekem, který započal Goethe Institut ve spolupráci s automobilovou značkou Mini. Mini spadající pod německý koncern BMW se rozhodlo podpořit galerijní prostor Ludlow 38[151], který byl jednoduchou rekonstrukcí z původně komerčního prostoru přetvořen na galerii, kde se dnes prezentuje německé současné umění. V okolí Ludlow 38 se rodí čím dál tím více podobných galerijních projektů. Kdyby opravdu Česká centra měla zájem o podporu exportu českého umění, spolupráce na základě inspirace projektem Ludlow 38, s českou exportní firmou, např. firmou Preciosa, nebo Lasvit, které vyrábějí luxusní interiérová osvětlení a americký trh je pro ně zajímavým odbytištěm, by pro ně mohla být řešením.

[150] Vlastní průzkum cen při poslední návštěvě New Yorku na podzim roku 2015.
[151] About. [online]. MINI/Goethe-Institut Curatorial Residencies [cit. 2015-11-25]. Dostupné z: http://ludlow38.org/about/

Odlišnosti v přístupech ředitelů ČC NY k výtvarnému umění

Ředitelé Českých center v zahraničí jsou voleni na 4 leté období. Každý nový ředitel s sebou kromě mnoha kontaktů přináší ovšem také něco ze své profesní minulosti. Často se stává, že předchozí profesní zaměření ředitele udá směr, kterým se bude České centrum v následujících 4 letech vydávat. Nový ředitel má právo i na změnu zaměstnanecké struktury, pokud prokáže, že personální změny jsou pro účely fungování centra zásadní. Česká centra, jak zmiňuje předchozí kapitola, se obecně snaží, aby nedocházelo k personifikaci programu na základě preferencí a profesního portfolia daného vedoucího centra. Těmto subjektivním prvkům v řízení je ale velice komplikované předcházet, jelikož jednotlivá Česká centra v zahraničí by měla mít ve vztahu na pražské Ústředí nebo Ministerstvo zahraničních věcí jistou autonomii.

V roce 2014 ukončila své působení na postu ředitelky Českého centra New York Pavla Niklová a vystřídala ji současná ředitelka Barbara Karpetová.

Pavla Niklová přišla do Českých center z prostředí kulturních institucí. Pracovala pro divadlo Archa, Židovské muzeum v Praze a Galerii Jelení. Během svého působení v Českém centru New York se především snažila propojovat americké kurátory s českými umělci a pro výstavy volila koncepty, v nichž kombinovala americké autory s českými[152]. Výstavy, koncerty a mnohé další projekty, které se během jejího vedení uskutečnily jistě patřily mezi vysoce umělecky hodnotné akce. České centrum mělo za působení Niklové ambici stát se velice specificky zaměřenou galerií, která bude sofistikovaným způsobem propojovat lokální americké autory se zvučnými jmény české výtvarné, převážně současné, scény. Tak by se také dala definovat koncepční linie jejího čtyřletého působení. Mnohé projekty se podařilo díky akcím v Českém centru prosadit v americkém prostředí na důležité umělecké veletrhy nebo soutěže. Zájem veřejnosti byl ovšem mnohdy poměrně nízký. Především z toho důvodu, že i mnohá velká jména české výtvarné scény nemají v USA bohužel své publikum.

[152] např. výstavy You. Never Too Close (2014) nebo Metaplay (2015)

Z výstav roku 2014 je dobré zmínit např. výstavu Petra Síse, Dominika Langa, nebo skupinovou výstavu současných českých umělců doplněnou o práci newyorských autorů nazvanou Metaplay.

Barbara Karpetová je povoláním kariérní diplomatka s dlouholetou praxí v oblasti veřejné a kulturní diplomacie. Od roku 2008 působila jako zástupkyně ředitele Odboru pro kulturní diplomacii na MZV a v letech 2010-2014 byla vedoucí oddělení pro veřejnou diplomacii na Velvyslanectví České republiky ve Washingtonu, DC. [153] Poslání Českého centra NY vnímá jako mimořádně důležité pro rozvoj vztahů. Usiluje o to, aby se České centrum stalo významnou uměleckou a akademickou platformou, fórem, které se bude podílet na dialogu o směřování euro-amerického kulturního okruhu. Pro rok 2015 Karpetová zvolila témata exil a emigrace, vycházející z historické zkušenosti zranitelnosti demokracie, přibližování specifik české humanistické tradice a české národní identity.[154]

Program, který byl již dopředu připravený a zajištěný v době jejího nástupu, se zrealizoval, poté, co vzala tvorbu programu plně do svých rukou, charakter programu se značně změnil. Únor a březen roku 2015 byly měsíce zasvěcené Holokaustu a židovské komunitě žijící v České republice i v USA, konkrétně v New Yorku. Pro spolupráci byli osloveni významní newyorští rabíni, o výstavu se postarala umělkyně Xenie Hoffmeisterová, jejíž díla byla vystavena také v nově vzniklém památníků holokaustu v pražských Bubnech. V nálsedujících měsících byla komunikována témata jako odboj a válečná propaganda. Z výtvarného hlediska toto zaměření dokreslila výstava Vojtěch Pressiga a jeho plakátů povzbuzujících k obraně vlasti.

[153] JUNGWIRTHOVÁ, Petra. *Novinky: Novou ředitelkou Českého centra New York je Barbara Karpetová* [online]. 2014 [cit. 2015-10-28]. Dostupné z: http://www.czechcentres.cz/novinky/new-york-barbara-karpetova/
[154] Tamtéž.

Obrázek č. 1: Plakát Vojtěcha Preissiga na výstavě v ČCNY

Zdroj: Foto z výstavy Courage of an Artist Vojtěch Preissiga, březen 2015

V práci obou ředitelek je možné nalézt prvky kulturní diplomacie. Každá z nich k budování pozitivní image a navazování dialogů se zahraniční veřejností přistupuje jinak. Pavla Niklová více z pozice *kulturního manažera*, který se snaží o propagaci českého umění cestou spolupráce s americkou výtvarnou scénou a Barbara Karpetová zas více z pozice *kulturního diplomata*, pro něhož není výstava jako koncept nikdy samoúčelná, nebo určená pouze k prezentaci děl, ale Karpetová pojímá výstavu vždy jako vizuální dokreslení a doplnění k nějakému tématu, které se prolíná celým prezentačním konceptem centra. Ani jeden z těchto přístupů není možné označit za lepší nebo horší, protože každý má svého diváka. Od doby nástupu Barbary Karpetové do pozice se výrazně proměnila struktura návštěvníků. Obě ředitelky ale dobře věděla, jak komunikovat se svou cílovou skupinou. I v tomto případě je problematické hodnotit konkrétní dopady aktivit v rámci kulturní prezentace a kulturní diplomacie.

4.2 Český Tranzit v New Museum New York

O významu činností mezinárodní sítě center Tranzit vypovídá úspěšná a velice rozsáhlá výstava pro kterou Tranzit oslovilo newyorské New Museum ve čtvrti Bowery na Manhattanu. Pro skupinovou výstavu s názvem *Report on the Construction of a Spaceship Module*[155] bylo centry Tranzit v jednotlivých zemích osloveno přes 40 umělců z České a Slovenské republiky, Maďarska a Rakouska. Téma, které výstava zpracovávala, odráželo představy fantazie, které se objevovaly v mnohých dílech různých umělců v socialistických státech východní strany železné opony. Celé páté patro muzea se komletně změnilo na interiér vesmírné lodi, jež byla inspirována plavidlem z vědecko-fantastického filmu českého režiséra Jindřicha Poláka *Ikarie XB – 1* z roku 1963.

Obrázek č. 2 – Interiér výstavy *Report on the Construction of a Spaceship Module*

Zdroj: New Museum New York, duben 2014

[155] Program: Report on the Construction of a Spaceship Module [online]. Czech Center New York [cit. 2015-11-30]. Dostupné z: http://new-york.czechcentres.cz/program/event-details/report-on-the-construction-of-a-spaceship-module/

Takto zvolené pojetí výstavného konceptu reflektovalo mimo jiné ideologickou roli vesmíru v dobách studené války. Název *Zpráva o konstrukci vesmírné lodi* je určitou alegorií na situaci ve východní a střední Evropě před rokem 1989. Návštěvník cítí v útrobách vesmírné lodi silnou izolovanost od vnějšího světa, který je, jako vesmír, neznámý, nedostupný, v jistém smyslu neuchopitelný, nedosažitelný. Uvnitř plavidla byla vystavená umělecká díla, mezi nimiž se objevili čeští umělci jako např. Jiří Kovanda, Eva Koťátková, Zbyněk Baladrán, Václav magid, Vladimír Boudník, Ján Mančuška nebo Ondřej Buddeus.

Výstavu díky jejímu konceptu a tématu, které propojilo výtvarné umění a témata z politické historie našeho regionu podpořily kromě Erste Foundation také Ministerstvo kultury České republiky, České centrum New York, Rakouské kulturní fórum, maďarský Balassi institut, nebo Ministerstvo kulturu Lotyšska.[156]

4.3 Ženy kurátoky a jejich úspěchy v New Yorku

Velice významnou osobností mezi kurátory působícími v newyorských uměleckých institucích je paní **Charlotta Kotíková**, pravnučka prvního československého prezidenta, která emigrovala do USA v roce 1970, aby se mohla realizovat v oboru, v němž jí z důvodů jejího rodinného původu nebyl v prostředí tehdejšího Československa nebylo umožněno působit.[157] Po příjezdu do USA žila několik let v Buffalu, kde se zajímala o tamější uměleckou scénu. Stejně tak ji zajímaly skupiny méně známých umělců po jejím přesunu do New Yorku. Postupně se na základě své práce stala uznávanou odbornicí v oblasti moderního umění.

Charlotta Kotíková spolupracuje na mnohých projektech s Českým centrem New York, ale stále je také aktivní v Brooklynském muzeu, kde byla hlavní kurátorkou sbírky současného umění mezi lety 1985 - 2007. Během své kariéry se věnovala mimo jiné

[156] Report on the Construction of a Spaceship Module [online]. Tranzit [cit. 2015-12-02]. Dostupné z: http://www.tranzit.org/en/news/0/2014-01-24/new-york-exhibition

[157] Jmenuji se Charlotta: Čtyři z New Yorku [online]. Česká televize [cit. 2015-12-04]. Dostupné z: http://www.ceskatelevize.cz/porady/1068832820-ctyri-z-new-yorku/202323232750003-jmenuji-se-charlotta-charlotta-kotik/

tématům ženského umění, nebo post-totalitnímu umění ve východní a střední Evropě. Učí na School of Visual Arts v New Yorku a na Uměleckoprůmyslové škole v Praze. Je členkou mnoha národních i mezinárodních uměleckých organizací a také spoluzakladatelkou známého ocenění pro mladé umělce, Ceny Jindřicha Chalupeckého. Zároveň je členkou dozorčí rady Nadace a Centra pro současné umění v Praze.[158] Střídavě žije V Praze a v Brooklynu jen pár kroků od míst, odkud se do Evropy vydala Charlotta Garrigue Masaryková. Prababička, jejíž křestní jméno.[159]

Důležitou osobností mezi kurátory, kteří umělcům zprostředkovávají díky svým vazbám a schopnostem výstavy mezi Prahou a New Yorkem je již výše zmíněná **Katherine Kastner**, která v Praze provozuje galerii Hunt Kastner. Jejím významným úspěchem v minulém roce byla účast umělkyně Evy Koťátkové, kterou zastupuje, na trienále, konaném v New Museum v New Yorku. Koťátkové byla na výstavě umožněna poměrně velká instalace, jejíž téma vycházelo ze vzpomínek autarky na vlastní dětství a vyjadřovalo, jakým zpsobem nás okolní vlivy, rodičů, školy, přátel a známých formují do naší dospělé podoby.

Obrázek č. 3 - Instalace Evy Koťátkové na výstavě v New Yorku

Zdroj: výstava Triennal: Surround Audience, New Museum, NY, 2015

[158] Jmenuji se Charlotta: Čtyři z New Yorku [online]. Česká televize [cit. 2015-12-04]. Dostupné z: http://www.ceskatelevize.cz/porady/1068832820-ctyri-z-new-yorku/202323232750003-jmenuji-se-charlotta-charlotta-kotik/
[159] Tamtéž.

4.4 Petr Sís – významný umělec pro českou kulturní diplomacii

Českých umělců, kteří se v zahraničí proslaví, je možné jmenovat několik. Ne všichni však mají takový přínos pro mezinárodní společnost, především pro tu nejmladší část, jako právě malíř, ilustrátor a filmový režisér **Petr Sís.**

Sís vyrostl a vystudoval v Praze na Uměleckoprůmyslové škole a absolvoval studijní pobyt v Londýně. Při pracovní nabídce na počítku 80. let minulého století, pro kterou dostal povolení vycestovat do Spojených států amerických, zůstal v USA ilegálně a po čtyřech letech získal americké občanství. Dnes žije a pracuje na východním pobřeží blízko New Yorku.

Za svou práci v oblasti ilustrace získal za svůj život mnoho ocenění. Jeho knížky byly přeloženy do mnoha světových jazyků. Sedmkrát získal cenu The New York Times za nejkrásnější ilustrovanou knihu roku a v roce 2012 mu byla udělena cena za celoživotní tvorbu Cena Hanse Christiana Andersena, což je ocenění v oblasti mezinárodní dětské literatury.[160] Některé z jeho autorských knih jsou čtivé jak pro děti, tak pro dospělé. Jedná se např. o knihu *Zeď, The Wall,* v níž se rozvíjí příběh malého chlapce, který dětskýma očima vnímá život v socialistickém Československu. Tímto způsobem autor přibližuje témata z historie země, z níž pochází celému světu velice střídmým a nenuceným způsobem.

V roce 2014 byla k příležitosti vydání jeho knihy Pilot a Malý princ uspořádána výstava jeho originálních kreseb a maleb v Českém centru New York, která měla nevídaný úspěch. Výstavě velmi pomohly reportáže v amerických médiích, hned po skončení výstavy v ČC NY se výstava přesouvala na další místa po USA, která projevila o výstavu zájem.

Petr Sís není známý pouze svými knihami, ilustracemi nebo krátkými filmy. V roce 2001 byl osloven Metropolitan Transportation Authority (dále MTA), newyorským zprostředkovatelem veřejné dopravy, aby do podlouhlých formátů reklamních ploch ve veřejných dopravních prostředcích, především pak v metru, navrhl ilustraci. Tento projekt se nazývá MTA Art & Design. Záměrem MTA je zprostředkovat cestujícím

[160] About. Peter Sis [online]. 2015 [cit. 2015-12-04]. Dostupné z: http://www.petersis.com/about/

estetický zážitek, přiblížit umění a umělce všem účastníkům hromadné dopravy. V roce 2001 byla pro tento projekt navržena velryba ve tvaru poloostrova Manhattan. V roce 2014 byla spolupráce obnovena a Petr Sís pro stejný projekt navrhl tentokrát ponorku ve tvaru Manhattanu. Ponorka je také motivem jeho tapisérie, kterou vytvořil pro Johna Lennona. Tapisérie odkazující na známou píseň skupiny Beatles je umístěna na ostrově Ellis Island v New Yorku v Národním muzeu imigrace. Další tapisérie Petra Síse visí např. na pražkém letišti Václava Havla nebo na letišti v Dublinu.

Ve spolupráci s MTA pak Petr Sís vytvořil ještě mozaiku s názvem *Happy City* zdobící spojovací chodby v newyorském metru. Tento umělec je svým významem a především svou prací pro Českou republiku

Obrázek č.4 – Petr Sís: The Whale – plakát pro MTA Art&Design

Zdroj: Metropolitan Transportation Authority, 2001

Obrázek č.5 – Petr Sís: Yellow Submarine – plakát pro MTA Art&Design

Zdroj: Metropolutan Transportation Authority, 2014

Obrázek č. 6 – Petr Sís: Happy City, mozaika pro MTA

Zdroj: Metropolitan Transportation Authority, 2004

Obrázek č. 7 – Petr Sís: Happy City, mozaika pro MTA

Zdroj: Metropolitan Transportation Authority, 2004

Svou prací, významem a pozitivním prezentováním se Petr Sís řadí mezi jednotlivce, kteří budují pozitivní image České republice. Ačkoli žije Petr Sís v USA již od počátku 80. let minulého století, vazby na jeho rodnou zemi se objevují v jeho práci neustále.

5 Závěr

Práce na téma Výtvarné umění jako nástroj kulturní diplomacie ve své teoretické části představila a charakterizovala kulturní diplomacii a zaměřila se částečně na roli nevládních organizací a jedinců v zahraniční prezentaci státu. Praktická část potvrdila, že i nestátní aktéři mají na poli kulturní diplomacie značný vliv, v oblasti výtvarného umění, která je pro tuto práci zásadní, jsou to právě často soukromé instituce, kterým se daří Českou republiku kvalitně reprezentovat.

Cílem práce bylo zjistit, jakými způsoby je výtvarné umění využíváno jako nástroj kulturní diplomacie a jak může výtvarné umění přispívat pozitivním vztahům mezi státy a budování kladné image státu v zahraničí. Práce ukázala, že v minulosti, od vzniku ČSR, hrálo umění velmi podstatnou roli. Československá republika měla příležitost prezentovat se prostřednictvím výtvarného umění na početných mezinárodních výstavách, díky kterým navazovala mimo jiné také mnohé obchodní vztahy. V našem současném prostředí je to jistě Národní galerie a Galerie Rudolfinum, které jako státní instituce významně prezentují Českou republiku přes spolupráci se zahraničními umělci a kurátory, nebo zápůjčky uměleckých děl. Nejvíce viditelnými v oblasti kulturní diplomacie v zahraničí jsou stále Česká centra. Jejich důležitá role byla v této práci taktéž potvrzena. Kvalitní prezentaci, třeba i v právě v New Yorku, se podařilo v poslední době několikrát zajistit i nevládním institucím, jako centru Tranzitdisplay, nebo galerii Hunt Kastner. Česká republika ovšem plodí i velice schopné jednotlivce. Z našeho prostředí pochází kurátorka Charlotta Kotík, nebo umělec Petr Sís, jejich projekty a díla slaví ve světě neobyčejný úspěch. Tím byla zodpovězena i dílčí otázka, do jaké míry se zapojují do kulturní diplomacie a prezentace nevládní aktéři, soukromé subjekty.

Text pracoval s hypotézou, že výtvarné umění má své důležité místo v kulturní diplomacii České republiky a že prostřednictvím výtvarného umění lze kvalitně prezentovat ČR v zahraničí a budovat její dobré jméno. Ať už se podíváme zpátky do historie, nebo na aktuální nedávno skončené, nebo stále probíhající kulturně-diplomatické aktivity, je možné konstatovat a tuto práci uzavřit hodnocením, že česká kulturní diplomacie, skrze výtvarné umění a jeho prezentaci přes mnohé aktéry, je

velice úspěšná a že by se tedy měly aktivity zaměřené na proapagaci výtvarného umění podporovat, jelikož stále představují způsob, díky němuž jsme jako národ na mezinárodní scéně vidět, a to ve velice pozitivním světle.

Seznam použité literatury

Rozhovory

- Rozhovor s Kristýnou Milde, programovou manažerkou Českého centra v New Yorku, 13. 6. 2014

Monografie, články, dokumenty

- ANHOLT, S.: The Importance of national reputation [online]. *Foreign and Commonwealth Office*. [cit. 2015-09-10] Dostupné z: http://www.fco.gov.uk/en/about-us/publications-nddocuments/publications1/pd-publication/national-reputation
- BÁTORA, Jozef. *Public Diplomacy in Small and Medium-Sized States: Norway and Canada* [online]. Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael'.2005. [cit. 2015-09-10]. ISSN 1569-2981. Dostupné z: http://ccges.apps01.yorku.ca/old-site/IMG/pdf/13_Batora.pdf
- BARTLOVÁ, Milena a Jindřich VYBÍRAL. *Budování státu: Reprezentace Československa v umění, architektuře a designu.* Praha: Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze, 2015. ISBN 978-80-87989-01-2
- BENNETT, Tony. *Art and Theory: The Politics of the Invisibl*e. In: *The Birth of the Museum: History and Theory Politics*, s. 59-87. 1995.
- CHANNICK, Joan. *The Artist as Cultural Diplomat.* [online]. American Theater Magazine. May/June 2005. Dostupné z: https://www.tcg.org/publications/at/mayjune05/exec.cfm
- *Cultural diplomacy - The Linchpin of Public Diplomacy*. Report of the Advisory Committee on cultural Diplomacy: U.S.Department of State [online]. September 2005 [cit. 2013-03-24]. Dostupné z: www.state.gov/documents/organization/54374.pdf
- CUMMINGS, Milton. *Cultural Diplomacy and the United States Government: a survey*. Cultural Diplomacy Research Center for Arts and Culture, [online]. 2009. [cit. 2015-11-22]. Dostupné z: http://www.americansforthearts.org/by-program/reports-and-data/legislation-policy/naappd/cultural-diplomacy-and-the-united-states-government-a-survey,
- DANCHEV, Alex, and Debbie, LISLE. *Introduction: Art, Politics, Purpose*. [online]. Review of International Studies 35 (4). Cambridge University Press. s.775–79. 2012 [cit. 2015-11-08]. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/40588073.
- DIZARD, W., P.: *Inventing Public Diplomacy: The Story of the U. S. Information Agency*, Boulder: Lynne Reinner Publishers, Colorado, 2004
- GIENOW-HECHT, Jessica. *What Are We Searching For? Culture, Diplomacy, Agents and the State*. Searching for a Cultural Diplomacy. Berghahn Books, New York, 2010.

- GIENOW-HECHT, Jessica and Mark DONFRIED, Mark. *The Model of Cultural Diplomacy: Power, Distance and the Promise of Civil Society*. *Searching for a Cultural Diplomacy.* Jessica. Berghahn Books, New York, 2010.
- EINBINDER, Mary. *Cultural Diplomacy: Harmonizing International Relations through Music* [online]. 2013. [cit. 2015-11-22]. Dostupné z: http://www.culturaldiplomacy.org/pdf/case-studies/Cultural_Diplomacy_Harmonizing_International_Relations_through_Music_-_Mary_Einbinder.pdf
- FAJT, Jiří. Koncepce rozvoje Národní galerie v Praze na léta 2015 - 2020 [online].Národní galerie v Praze. 2015 [cit. 2015-12-05].Dostupné z: http://www.ngprague.cz/userfiles/filemanager/files/koncepce_rozvoje_ng_na_roky_2015-2020.pdf
- FINNEMORE, Martha. *National Interests in International Society.* Cornell University Press, Ithaca, 1996.
- HLAVÁČEK, Ludvík. Sorosovo centrum současného umění. Atlas Transformace [online]. 2010 [cit. 2015-12-01]. Dostupné z: http://www.monumenttotransformation.org/atlas-transformace/html/s/sorosovo-centrum/sorosovo-centrum-soucasneho-umeni.html
- HOLDEN, J., BOUND, K., BRIGGS, R., JONES, S.: *Cultural Diplomacy* [online]. London: Demos 2007. [cit. 2013-04-11]Dostupné z: www.demos.co.uk./files/Cultural%20diplomacy%20%20web.pdf?1240939425
- IRIYE, A: „Cultural relations and policies“. In: DECONDE, A., BURNS, R.D.,LOGEVALL, F., Encyclopedia of American foreign policy. 2nd ed. New York: Scribner, 2002, 3 sv. ISBN 0-684-80657-6.
- HERAIN, Karel. *Mezinárodní výstava moderních umění dekorativních a průmyslových v Paříži 1925*. Praha, 1925.
- HOOGWAERTS, Leanne. *What role do museums and art institutions play in international relations today and specifically in the development of what Joseph Nye called "soft power"?* [online]. 2012 [cit. 2015-11-08]. Dostupné z: http://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/pdf/participant-papers/2012-08-acd/what-role-do-museums-and-art-institutions-play-in-international-relations-today-leanne-hoogwaerts.pdf
- CHROBÁK, Ondřej a Tomáš WINTER. *V okovech smíchu: karikatura a české umění 1900-1950*. Praha: Gallery, 2006.
- JACKSON, Robert, Georg, SORENSEN. *Introduction to International Relations. Theories & Approaches*. New York: Oxford University Press, 2010.
- JUNGWIRTHOVÁ, Petra. *Novinky: Novou ředitelkou Českého centra New York je Barbara Karpetová* [online]. 2014 [cit. 2015-10-28]. Dostupné z: http://www.czechcentres.cz/novinky/new-york-barbara-karpetova/
- KECK, Margaret,E., Kathryn, SIKKINK. *Activists beyond Borders: Advocacy Networks in International Politics.* [online]. Cornell University, Ithaca, 1998. [cit. 2015-11-22]. Dostupné z: http://isites.harvard.edu/fs/docs/icb.topic446176.files/Week_7/Keck_and_Sikkink_Transnational_Advocacy.pdf

- Koncepce účinnějšího působení Ministerstva kultury České republiky ve vztahu k zahraničí na léta 2013 - 2018 [online]. In: . Ministerstvo kultury České republiky, 2012 [cit. 2015-12-01]. Dostupné z: http://www.mkcr.cz/assets/zahranicni-vztahy/Zahranicni-kulturni-politika.pdf
- Koncepce zahraniční politiky České republiky [online]. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2011 [cit. 2015-12-02]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/file/675937/koncepce_zahranicni_politiky_2011_cz.pdf
- KRAMEROVÁ, Daniela. *Art Centrum.* In: Budování státu: Reprezentace Československa v umění, architektuře a designu. Praha: Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze, 2015.
- MELISSEN, J.: *Wielding Soft Power: The New Public Diplomacy* [online]. The Hague:Netherlands Institute of International Relations Clingendael 2005. [cit. 2013-03-29] Dostupné z: http://www.clingendael.nl/publications/2005/20050500_cdsp_paper_diplomacy_2_melissen.pdf
- NIKLOVÁ, Pavla. ČESKÉ CENTRUM NEW YORK. *Teritoriální zprávy: Vizuální umění*. New York, 2014
- NYE, Joseph S.Jr. *Soft power: the means to success in world politics*. 1. ed. New York: Public Affairs, 2004. ISBN 15-864-8306-4
- NYE, Joseph S. *Soft Power, Hard Power and Leadership* [online]. [cit. 2013-04-13]. Dostupné z: http://www.hks.harvard.edu/netgov/files/talks/docs/11_06_06_seminar_Nye_HP_SP_Leadership.pdf
- NYE, Joseph S. *Public Diplomacy and Soft Power.* Annals of the American Academy of Political and Social Science. Sage Publications, 2008. s.94–109.
- PACHMANOVÁ, Martina. *Výstavní praktiky státu: Export československého umění* In: Budování státu: Reprezentace Československa v umění, architektuře a designu. Praha: Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze, 2015. str.282
- PATOČKA, Jiří. *Hmotná kultura v ekonomické teorii a praxi managementu*. Praha: Oeconomica, 2011, 319 s. ISBN 978-80-245-1839-8.
- PECHÁČKOVÁ, Emma. *Katalog* In: Budování státu: Reprezentace Československa v umění, architektuře a designu. Praha: Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze, 2015.
- PETERKOVÁ, J. *Jak Česká republika buduje svůj obraz ve světě.* Mezinárodní politika. 2011, č.11, s. 4-5
- PETERKOVÁ, Jana. *Veřejná diplomacie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. 202 s. ISBN 978-80-7380-125-0.
- PETERKOVÁ, Jana. *Veřejná diplomacie malých států a realita České republiky*. Mezinárodní vztahy. 2008, č. 2, s. 5-24.
- PFLIMPFL, L. *Analýza procesu praxe moderní veřejné diplomacie*, 2010, Dostupné z: interní zdroje ÚČC Praha
- POSPÍŠIL, Michael W. "Česká centra se stala dobrou značkou, která garantuje kulturnost, vysokou kvalitu, kreativitu a otevřenost". *Mezinárodní politika*. 2011, č. 11, s. 15-17

- ROBEJŠEK, P. Marketing České republiky – výzvy a úkoly české ekonomické diplomacie. Projekt RB 20/20/02. Shrnutí výsledků, In: Peterková, J.: *Veřejná diplomacie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2008, s.75
- SABLOSKY, J.A: Recent Trends in Department of State Support for Cultural Diplomacy. 1993 – 2002. [online]. Center for Arts and Culture, 2003. [cit. 2015-11-29] Dostupné na: http://www.nyu.edu/brademas/pdf/sablosky.pdf
- SMETANA, Jindřich. *Umění, architektura a design jako prostředek státní reprezentace: úvodní poznámky* In: Budování státu: Reprezentace Československa v umění, architektuře a designu. Praha: Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze, 2015.
- SYLVESTER, Christine. *Art/ Museums: International Relations Where We Least Expect It.* London: Paradigm Publishers, 2009. 223 s.
- *Statut. Česká centra* [online]. c 2010 [cit. 2015-10-11]. Dostupné z: http://www.czechcentres.cz/o-nas/statut/
- STAVINOHOVÁ, Jitka. Česká kultura od New Yorku po Tokio [online]. *Mezinárodní politika*. 2007, č. 8, [cit. 2015-10-29]. Dostupné z: http://www.dokumenty-iir.cz/MP/MPArchive/2007/MP082007.cel%E9.pdf
- *Státní kulturní politika České republiky 2009-2014* [online]. Praha: Ministerstvo kultury 2009 s. 78-83. [cit. 2015-10-11]. Dostupné z: http://www.mkcr.cz/assets/kulturnipolitika/kulturni-politika-fresh.pdf
- *Statut společnosti Centrum pro současné umění* [online]. Nadace a Centrum pro současné umění, 2000 [cit. 2015-11-01]. Dostupné z: http://cca.fcca.cz/fileadmin/user_upload/CENTRUM/O_centru/Statut/statut.pdf
- *Strategie činnosti Českých center 2012-2015* [online]. Česká centra, 2012 [cit. 2015-11-25]. Dostupné z: http://www.czechcentres.cz/_sys_/FileStorage/download/4/3673/czech-centres.pdf
- TOMALOVÁ, Eliška. *Kulturní diplomacie: francouzská zkušenost*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008, 128 s. ISBN 978-808-6506-739.
- TOMALOVÁ, Eliška. *Kulturní diplomacie a mezinárodní vztahy*. [online]. *Mezinárodní politika*. 2007, č.8, [cit. 2015-09-19]. Dostupné z: http://ustavmezinarodnichvztahu.cz/article/kulturní-diplomacie-a-mezinarodni-vztahy
- TOMALOVÁ, Eliška. *Perspektivy vnější prezentace České republiky v zahraničí* [online]. *Mezinárodní politika*. 2011, č. 11, [cit. 2015-09-28]. Dostupné z: http://ustavmezinarodnichvztahu.cz/article/perspektivy-vnejsi-prezentace-ceske-republiky-v-zahranici
- *Umění a politika: sborník 4. sjezdu historiků umění* : Brno, 13.-14. září 2012. 1. vyd. Brno: Barrister, 2013. ISBN 978-80-7485-023-3.
- UNESCO: Mexico City Declaration [online]. 1982. [cit. 2015-11-22]. Dostupné z:portal.unesco.org/culture/en/files/12762/11295421661mexico_en.pdf/mexico_en.pdf
- VILLANUEVA RIVAS, César. *Cosmopolitan Constructivism: Mapping a Road to the Future of Cultural and Public Diplomacy*. *Public Diplomacy.* [online]. *Magazine,* 2010. [cit. 2015-11-03]. Dostupné z:

http://publicdiplomacymagazine.com/cosmopolitan-constructivism-mapping-a-road-to-the-future-of-cultural-and-public-diplomacy/
- Zdeněk Lyčka, nový šéf Českých center, přešel grónský ledovec a napsal o tom knihu. Jakou strategii chce prosazovat? [online]. Česká rozhlas, 2015 [cit. 2015-12-06]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/krajane/clanky/_zprava/zdenek-lycka-novy-sef-ceskych-center-presel-gronsky-ledovec-a-napsal-o-tom-knihu-jakou-strategii-chce-prosazovat--1527143
- Zpráva o činnosti 2014 [online]. Galerie Rudolfinum. Praha., 2014 [cit. 2015-12-03]. Dostupné z: http://www.galerierudolfinum.cz/cs/page/galerie-rudolfinum#prilohy

Internetové stránky

- About. [online]. MINI/Goethe-Institut Curatorial Residencies [cit. 2015-11-25]. Dostupné z: http://ludlow38.org/about/
- About. Peter Sis [online]. 2015 [cit. 2015-12-04]. Dostupné z: http://www.petersis.com/about/
- About. [online]. Tranzit. 2014 [cit. 2015-12-04]. Dostupné z: http://cz.tranzit.org/en/about/
- Art Market Information [online]. Art Market [cit. 2015-11-20]. Dostupné z: http://www.artmarket.com
- *Display: Závěrečná zpráva* 2014 [online]. Tranzit, 2014 [cit. 2015-12-04]. Dostupné z: http://www.tranzitdisplay.cz/sites/default/files/vyrocni_zprava_display_2014.pdf
- Jmenuji se Charlotta: Čtyři z New Yorku [online]. Česká televize [cit. 2015-12-04]. Dostupné z: http://www.ceskatelevize.cz/porady/1068832820-ctyri-z-new-yorku/202323232750003-jmenuji-se-charlotta-charlotta-kotik/
- News [online]. Hunt Kastner [cit. 2015-11-25]. Dostupné z: http://huntkastner.com/new/news/
- O nás. *České centrum Praha* [online]. c 2010 [cit. 2015-10-30]. Dostupné z: http://prague.czechcentres.cz/o-nas/
- O nás. *České centrum New York*, [online]. c 2010. [cit. 2015-11-18]. Dostupné na: http://new-york.czechcentres.cz/cs/o-nas/
- O nás [online]. MeetFactory, 2007 [cit. 2015-12-01]. Dostupné z: http://www.meetfactory.cz/cs/meetfacademy
- Poslání. *Česká centra* [online]. c 2010 [cit. 2015-12-01]. Dostupné z: http://www.czechcentres.cz/o-nas/poslani/
- Program: Report on the Construction of a Spaceship Module [online]. Czech Center New York [cit. 2015-11-30]. Dostupné z: http://new-york.czechcentres.cz/program/event-details/report-on-the-construction-of-a-spaceship-module/
- Prohlášení [online]. Tranzit, 2006 [cit. 2015-12-04]. Dostupné z: http://www.tranzitdisplay.cz/cs/prohlaseni
- Report on the Construction of a Spaceship Module [online]. Tranzit [cit. 2015-12-02]. Dostupné z: http://www.tranzit.org/en/news/0/2014-01-24/new-york-exhibition
- What is cultural diplomacy? [online]. Institute for Cultural Diplomacy. [cit. 2015-11-14] Dostupné z: http://www.culturaldiplomacy.org/index.php?en_culturaldiplomacy
- Who We Are. *EUNIC European Union National Institutes for Culture* [online]. [c 2012] [cit. 2015-10-30]. Dostupné z: http://www.eunic-online.eu/node/153